

वार्षिक प्रगति प्रतिवेदन २०७९/८०

नेपाल सरकार
शिक्षा, विज्ञान तथा प्रविधि मन्त्रालय
सिंहदरबार, काठमाडौं

वार्षिक प्रगति प्रतिवेदन-२०७९/८०

प्रकाशकीय

शिक्षा, विज्ञान तथा प्रविधि मन्त्रालयबाट मुलुकको समग्र शिक्षा, विज्ञान तथा प्रविधिसम्बन्धी नीति, योजना र मापदण्डहरूको निर्माणका साथसाथै शैक्षिक सुधारका कार्यक्रमहरूको कार्यान्वयनमा समन्वय तथा सहजीकरण कार्य हुँदै आएको छ। मन्त्रालय र अन्तर्गतका तथा सम्बद्ध निकायहरूबाट भएका कार्यहरूका बारेमा सरोकारवालाहरूलाई सुसूचित गर्नु मन्त्रालयको दायित्व हो। यसै कुरालाई मध्यनजर गर्दै मन्त्रालयसम्बद्ध र मातहतका निकायहरूबाट आर्थिक वर्ष २०७९/८० मा सम्पादन भएका कार्यहरू समेटेर यो वार्षिक प्रतिवेदन प्रकाशन गरिएको छ।

आर्थिक वर्ष २०७९/८० मा शिक्षा, विज्ञान तथा प्रविधि क्षेत्रको लागि कुल संशोधित विनियोजित बजेट रु २ खर्ब ११ अर्ब २१ करोड ९९ लाख मध्ये सङ्घीय तहका लागि ६५ अर्ब २३ करोड ५ लाख (चालुतर्फ ५५ अर्ब ५० करोड ८४ लाख ६५ हजार र पूँजीगततर्फ ९ अर्ब ७२ करोड २० लाख २२ हजार) विनियोजन भएकामा सङ्घीय तहतर्फ चालुतर्फ ८५.६४ र पूँजीगततर्फ ५२.४४ प्रतिशत वित्तीय प्रगति हासिल भएको छ। कुल शिक्षा बजेटमा सङ्घ, प्रदेश र स्थानीय तहको हिस्सा क्रमशः ३०.८८, २.५५ र ६६.५७ प्रतिशत रहेको छ।

यो प्रतिवेदनमा आर्थिक वर्ष २०७९/८० का निकायगत खर्च प्रतिशत, भौतिक प्रगति प्रतिशत, कार्य तथा उपलब्धिहरूका साथसाथै बजेट वक्तव्यका बुँदाका सम्बन्धमा भएका प्रगति र निर्धारित माइलस्टोनहरूको प्राप्तिको अवस्था पनि समावेश गरिएको छ। यी कुराहरू जानकारी राख्न चाहने सरोकारवालाहरूलाई यो प्रतिवेदन उपयोगी हुनेछ। प्रतिवेदन तयारीमा योगदान गर्नुहुने सबैलाई हार्दिक धन्यवाद ज्ञापन गर्दछौं।

मिति: २०८०/०५/२२

योजना तथा अनुगमन महाशाखा
शिक्षा, विज्ञान तथा प्रविधि मन्त्रालय
सिंहदरबार, काठमाडौं।

१.१ परिचय

प्रजातन्त्र स्थापना पश्चात सङ्घीय लोकतान्त्रिक व्यवस्थासम्म आइपुग्दा मुलुकको समग्र शिक्षा र विज्ञान तथा प्रविधिसम्बन्धी नीति निर्माण, शैक्षिक योजना तर्जुमा तथा शैक्षिक सुधारका कार्यक्रम कार्यान्वयनको समन्वय तथा सहजीकरण गर्ने कार्य शिक्षा, विज्ञान तथा प्रविधि मन्त्रालयबाट हुँदै आएको छ। मन्त्रालय मातहतका र मन्त्रालयसम्बद्ध निकायहरूबाट मुख्यतः आआपनो क्षेत्रका नीति निर्माणका कार्यहरू हुँदै आएको छ।

उच्च शिक्षासम्बन्धी नीति निर्माण तथा कार्यक्रम सञ्चालनमा विश्वविद्यालय अनुदान आयोगबाट समन्वय र सहजीकरण हुँदै आएको छ भने विश्वविद्यालयहरूबाट आफ्ना शैक्षिक कार्यक्रमहरू सञ्चालन हुँदै आएका छन्।

चिकित्सा शिक्षाको क्षेत्रमा राज्यको लगानी अभिवृद्धि गर्ने चिकित्सा शिक्षालाई नेपालको राष्ट्रिय आवश्यकता अनुरूप विकास गरी चिकित्सा शिक्षाको नियमनलाई एकीकृत तथा चुस्त बनाउन, चिकित्सा शिक्षासम्बन्धी शिक्षण संस्थाको स्थापना र सञ्चालनसम्बन्धी कार्यलाई व्यवस्थित गर्नका लागि चिकित्सा शिक्षा आयोग रहेको छ।

विद्यालय तहको शिक्षक छनोट, नियुक्ति र बढुवा सिफारिससम्बन्धी कार्य शिक्षक सेवा आयोगबाट हुँदै आएको छ। राष्ट्रिय परीक्षा बोर्डबाट माध्यमिक शिक्षा परीक्षा (SEE) र माध्यमिक शिक्षा उत्तीर्ण परीक्षा (कक्षा १२) को परीक्षा सञ्चालन व्यवस्थापन हुँदै आएको छ।

विद्यालय शिक्षासम्बन्धी आयोजनाहरूको कार्यान्वयन गर्ने जिम्मेवारीका साथ शिक्षा तथा मानव स्रोत विकास केन्द्र स्थापना भएको छ। उक्त केन्द्रबाट स्थानीय तह तथा प्रदेशबाट सञ्चालन हुने शैक्षिक कार्यक्रमहरूको समन्वय, सहजीकरण तथा प्रगति प्रतिवेदन तयारीसम्बन्धी कार्यक्रमहरू सम्पादन हुँदै आएका छन्। शिक्षक पेसागत विकासका लागि आवश्यक तालिम पाठ्यक्रम, तालिम प्याकेज विकास तथा श्रव्य तथा श्रव्यदृष्य सिकाइ सामग्रीको विकास पनि केन्द्रबाट हुँदै आएको छ।

विद्यालय शिक्षाको पाठ्यक्रम विकास तथा परिमार्जन र पाठ्यपुस्तक विकाससम्बन्धी कार्य पाठ्यक्रम विकास केन्द्रबाट हुँदै आएको छ।

मुलुकको लागि आवश्यक मध्यमस्तरीय प्राविधिक जनशक्ति विकासका लागि प्राविधिक शिक्षा तथा व्यावसायिक तालिम परिषद र प्रदेशमा अवस्थित कार्यालयहरूबाट प्राविधिक शिक्षा तथा तालिमसम्बन्धी कार्यक्रमहरू सञ्चालन हुँदै आएका छन्।

विद्यालय शिक्षाको उपलब्धि र कार्यसम्पादन परीक्षणका लागि शैक्षिक गुणस्तर परीक्षण केन्द्र, शिक्षकहरूको अभिलेख व्यवस्थापनका लागि राष्ट्रिय कितावखाना (शिक्षक) रहेका छन्। पढाइ संस्कृतिको विकास तथा निरन्तर सिकाइको अवसर विस्तारका लागि राष्ट्रिय पुस्तकालय, केशर पुस्तकालय र डिल्लीरमण—कल्याणी रेग्मी स्मारक पुस्तकालय सञ्चालनमा रहेका छन्। त्यस्तै विद्यालय तहको पाठ्यपुस्तकहरू छपाइ र वितरणका लागि जनक शिक्षा सामग्री केन्द्र रहेको छ।

विज्ञान तथा प्रविधिको क्षेत्रमा नविनतम खोज तथा अनुसन्धान कार्यका लागि नेपाल विज्ञान तथा प्रविधि प्रज्ञा प्रतिष्ठान (NAST), राष्ट्रिय विधि विज्ञान प्रयोगशाला, विपि कोइराला मेमोरेयल प्लानेटेरियम अब्जरभेटरी र विज्ञान संग्रहालय स्थापना भै सञ्चालनमा रहेका छन्।

१.२ शिक्षा, विज्ञान तथा प्रविधि मन्त्रालयका कार्यहरू

नेपाल सरकार (कार्य विभाजन) नियमावली, २०७४ को अनुसूची २ बमोजिम शिक्षा, विज्ञान तथा प्रविधि मन्त्रालयले सम्पादन गर्नुपर्ने कार्यहरू निम्नबमोजिम छन्।

१. शिक्षासम्बन्धी नीति, कानून, मापदण्ड र नियमन।
२. केन्द्रीय विश्वविद्यालयसम्बन्धी नीति, कानून र मापदण्ड।
३. विदेशी विश्वविद्यालयसँगको सम्बन्धन, समकक्षता निर्धारण, प्रत्यायन (Accreditation), समन्वय तथा नियमन।
४. केन्द्रीय पुस्तकालयसम्बन्धी नीति, कानून र व्यवस्थापन।
५. मानव संसाधन आवश्यकता प्रक्षेपण, राष्ट्रिय शैक्षिक योजना एवम् मानव स्रोत विकास योजना।
६. विद्यालय तहको राष्ट्रिय पाठ्यक्रम प्रारूप, मुल विषयको पाठ्यक्रम, नमुना पाठ्यपुस्तक र नियमन।
७. प्राविधिक शिक्षा तथा व्यावसायिक तालिमको राष्ट्रिय नीति, पाठ्यक्रम प्रारूप, योग्यता निर्धारण, सिप परीक्षणको मापदण्ड।
८. विद्यालय तहको शिक्षकको सेवा सर्त, योग्यता एवम् समकक्षताको नीति र मापदण्ड।
९. शिक्षक तालिमसम्बन्धी नीति, मापदण्ड र स्तरीकरण, पाठ्यक्रम प्रारूप, योग्यता निर्धारण, सिप परीक्षणको मापदण्ड तथा तालिम केन्द्रसँगको समन्वय।
१०. विद्यालय तहको परीक्षाको राष्ट्रिय मापदण्ड, माध्यमिक तहको परीक्षा व्यवस्थापन तथा समकक्षता निर्धारण।
११. कुटनीतिक नियोगबाट सम्बन्धन लिई सञ्चालन हुने शैक्षिक संस्थाको स्वीकृति।
१२. विदेशी शैक्षिक संस्थाबाट सम्बन्धन लिई सञ्चालन हुने शैक्षिक संस्थाको स्वीकृति, प्रत्यायन तथा नियमन।
१३. प्रदेश तथा स्थानीय तहको शैक्षिक विषयमा समन्वय।
१४. विश्वविद्यालय अनुदान आयोग, केन्द्रीय विश्वविद्यालय, खुला विश्वविद्यालय र केन्द्रीयस्तरका शैक्षिक प्रतिष्ठान।
१५. छात्रवृत्ति र विद्वत वृत्तिसम्बन्धी नीति र मापदण्ड।
१६. शैक्षिक अध्ययन, अनुसन्धानको स्वीकृतिसम्बन्धी नीति, कानून र मापदण्ड।
१७. राष्ट्रिय प्राज्ञिक अनुसन्धान तथा शैक्षिक तथ्याङ्क व्यवस्थापन।

१८. शैक्षिक गुणस्तर मानक निर्धारण, मापन तथा नियमन ।
१९. राष्ट्रिय परीक्षा बोर्ड, प्राविधिक शिक्षा तथा व्यावसायिक तालिम परिषद् ।
२०. विज्ञान प्रविधिसम्बन्धी नीति, कानुन, मापदण्ड ।
२१. वैज्ञानिक, अन्तरिक्ष विज्ञान र खगोल विज्ञानसम्बन्धी अध्ययन तथा अनुसन्धान ।
२२. विज्ञान र प्रविधिको खोज, अनुसन्धान, आविष्कार, प्रवर्द्धन र विकास ।
२३. विज्ञान प्रविधि विषयक तथ्याङ्क सङ्कलन, प्रशोधन र सर्वेक्षणको मापदण्ड ।
२४. पारमाणविक प्रविधि, रेडियोधर्मी पदार्थहरूको गुणस्तर तथा उपयोगसम्बन्धी तथ्याङ्क प्रणालीको स्थापना व्यवस्थापन र नियमन ।
२५. जैविक तथा पारमाणविक प्रविधिको उपयोग तथा प्रवर्द्धन, नियन्त्रण र नियमन ।
२६. ओजोन अध्ययन, सौर्य-विकीरण मापन तथा सूचना प्रवाह ।
२७. वैज्ञानिक उपकरण क्यालिब्रेसन तथा प्रमाणीकरण ।
२८. रासायनिक पदार्थको उपयोग तथा प्रवर्द्धन, नियन्त्रण र नियमन ।
२९. पारमाणविक पदार्थ, बेवारिसे स्रोतहरूको खोज तथा पुनर्लाभ र व्यवस्थापन ।
३०. आणविक ऊर्जासम्बन्धी नीति, कानुन, मापदण्ड कार्यान्वयन र नियमन ।
३१. नेपाल विज्ञान तथा प्रविधि प्रज्ञा प्रतिष्ठान, राष्ट्रिय विधि विज्ञान प्रतिष्ठान, प्लानेटेरियम, वेधशाला र विज्ञान सङ्ग्रहालय ।
३२. मन्त्रालयसम्बन्धी राष्ट्रिय अन्तर्राष्ट्रिय सङ्घसंस्थासँग सन्धि, सम्झौता अभिसन्धि, सम्पर्क र समन्वय ।
३३. मन्त्रालयसम्बन्धी सार्वजनिक संस्थान, प्राधिकरण, समिति प्रतिष्ठान, कम्पनी आदिको सञ्चालन र नियमन ।
३४. नेपाल शिक्षा सेवाको सञ्चालन (आर्कियोलोजी समूह बाहेक)।

१.३ शिक्षा, विज्ञान तथा प्रविधि मन्त्रालयसम्बद्ध र मातहतका निकायहरू

माथि १.२ मा उल्लेखित कार्यहरूको सम्पादनका लागि मन्त्रालयसम्बद्ध र मातहत विभिन्न निकायहरू कार्यरत रहेका छन्। ती निकायहरूको सूची तल दिइएको छ।

- क. विश्वविद्यालय अनुदान आयोग, सानोठिमी, भक्तपुर।
- ख. नेपाल विज्ञान तथा प्रविधि प्रज्ञा प्रतिष्ठान, खुमलटार, ललितपुर।
- ग. प्राविधिक शिक्षा तथा व्यावसायिक तालिम परिषद्, सानोठिमी, भक्तपुर।
- घ. शिक्षक सेवा आयोग, सानोठिमी, भक्तपुर।
- ङ. चिकित्सा शिक्षा आयोग, सानोठिमी, भक्तपुर।
- च. राष्ट्रिय परीक्षा बोर्ड, सानोठिमी, भक्तपुर।
- छ. शिक्षा तथा मानव स्रोत विकास केन्द्र, सानोठिमी, भक्तपुर।
- ज. पाठ्यक्रम विकास केन्द्र, सानोठिमी, भक्तपुर।
- झ. व्यावसायिक शिक्षा तथा तालिम अभिवृद्धि परियोजना (दोस्रो), बुद्धनगर, काठमाडौं।
- ञ. शिक्षाका लागि खाद्य कार्यक्रम परियोजना, सानोठिमी, भक्तपुर।
- ट. शैक्षिक गुणस्तर परीक्षण केन्द्र, सानोठिमी, भक्तपुर।
- ठ. राष्ट्रिय किताबखाना (शिक्षक), ताहाचल, काठमाडौं।
- ड. केशर पुस्तकालय, केशरमहल, काठमाडौं।
- ढ. नेपाल राष्ट्रिय पुस्तकालय, हरिहरभवन, ललितपुर।
- ण. डिल्लीरमण कल्याणी रेग्मी पुस्तकालय, लाजिम्पाट, काठमाडौं।
- त. युनेस्कोका निमित्त नेपाल राष्ट्रिय आयोगको सचिवालय, सिँहदरबार, काठमाडौं।
- थ. केन्द्रिय आयोजना कार्यान्वयन इकाई, ज्ञानेश्वर, काठमाडौं।
- द. मेडिकल कलेज पूर्वाधार निर्माण विकास समिति, गेटा, कैलाली।
- ध. बर्दिबास मेडिकल कलेज पूर्वाधार निर्माण विकास आयोजना, बर्दिबास, महोत्तरी।
- न. बुटवल मेडिकल कलेज पूर्वाधार निर्माण विकास आयोजना, तिलोत्तमा, रुपन्देही।
- न. सुर्खेत मेडिकल कलेज पूर्वाधार निर्माण विकास आयोजना, वीरेन्द्रनगर, सुर्खेत।
- प. राष्ट्रिय विधि विज्ञान प्रयोगशाला, खुमलटार, ललितपुर।
- फ. विपी कोइराला मेमोरियल प्लानेटेरियम र अब्जरभेटरी तथा विज्ञान सङ्ग्रहालय विकास समिति, कीर्तिपुर।

१.४ शिक्षा क्षेत्रको बजेट

आ.व. २०७९/८० को वार्षिक संशोधित बजेट २ खर्ब ११ अर्ब २१ करोड ९९ लाख रहेकामा उक्त बजेटको ६६.५७ प्रतिशत स्थानीय तह, २.५५ प्रतिशत प्रदेशमा वित्तीय हस्तान्तरण भएको थियो भने बजेटको ३०.८८ प्रतिशत सङ्घीय तहमा रहेको थियो।

विवरण	वार्षिक संशोधित बजेट (रु लाखमा)	वार्षिक संशोधित बजेट (प्रतिशतमा)
स्थानीय तहमा वित्तीय हस्तान्तरण	१,४०,६०,२७	६६.५७
प्रदेश तहमा वित्तीय हस्तान्तरण	५,३८,६७	२.५५
सङ्घीय तहको बजेट	६५,२३,०५	३०.८८
जम्मा	२,११,२१,९९	१००

१.५ मन्त्रालय र सम्बद्ध तथा मातहतका निकायहरूको बजेट उपशीर्षकअनुसारको बजेट तथा खर्च विवरण

यस खण्डमा प्रस्तुत गरिएको उपशीर्षकअनुसारको खर्च विवरणमा सङ्घीय तहका लागि विनियोजन गरिएको बजेटको मात्र प्रगति समावेश गरिएको छ। सो अनुसार शिक्षा, विज्ञान तथा प्रविधि मन्त्रालयसम्बद्ध र मातहतका सङ्घीय निकायहरूको कुल खर्च प्रतिशत ८०.६९ रहेको छ।

आर्थिक वर्ष २०७९/८० को बजेट र प्रगतिको अवस्था

क्र.स.	बजेट कोड	बजेट उपशीर्षक	बजेट (रु.हजारमा)			खर्च (रु.हजारमा)			खर्च प्रतिशत		
			चालु	पुँजीगत	जम्मा	चालु	पुँजीगत	जम्मा	चालु	पुँजीगत	जम्मा
१	३५००००११	शिक्षा, विज्ञान तथा प्रविधि मन्त्रालय	१९०१२३७.८९५	९४६७५२२.४६	१९३६८७६०.३५५	५७२८२५	५०१३१२०	५५८५९४५	३०.१३	५२.९५	४९.१३
२	३५००००१२	पुस्तकालयहरू-३ (डिल्लीरमण, केशर, राष्ट्रिय)	३२३००	१०२४००	१३४७००	३०३६९	३९३६	३४३०५	९४.०२	३.८४	२५.४७
३	३५०००१०१	शिक्षाका लागि खाद्य कार्यक्रम(प्राथमिक विद्यालय पौष्टिक आहार)	४०८१००	६००	४०८७००	३३२२३६	१००	३३२३३६	८१.४१	१६.६६	८१.३२
४	३५०००१०२	सबैका लागि शिक्षा- शिशु विकास कार्यक्रम	२६७००	०	२६७००	२००६३	०	२००६३	७५.१४		७५.१४
५	३५०००१०३	व्यवसायिक शिक्षा तथा तालिम अभिवृद्धि योजना- दोस्रो	२४२१९००	२००	२४२२१००	२१४१८५०	२००	२१४२०५०	८८.४४	१००	८८.४४
६	३५०००१०९	राष्ट्रपति शैक्षिक सुधार कार्यक्रम	५६४०५०	३२००	५६७२५०	३५६०	८१८	४३७८	०.६३	२५.५७	०.७७
७	३५००१०११	शिक्षा तथा मानव स्रोत विकास केन्द्र	१२७२२४१.९४५	३३००	१२७५५४१.९४५	९६७२०	१२४७	९७९६७	७.६	३७.७९	७.६८
८	३५००१०१३	शिक्षा विकास तथा समन्वय इकाई	८३३७८२.६९९	१५६००	८४९३८२.६९९	५१२०८५	१३८९३	५२५९७९	६१.४२	८९.०६	६१.९२
९	३५००१०११	विद्यालय शिक्षा क्षेत्र योजना - (केन्द्र स्तर)	९३७८६८	१८०००	९५५८६८	२७९४५१	६८२४	२८६२७५	२९.८	३७.९१	२९.९५
१०	३५००२०११	पाठ्यक्रम विकास केन्द्र	६०३५४.३१६	४२००	६४५५४.३१६	५७८२१	३९०३	६१७२३	९५.८	९२.९२	९५.६१
११	३५००३०११	शैक्षिक गुणस्तर परीक्षण केन्द्र	२४३२९.१५१	०	२४३२९.१५१	२३०३४	०	२३०३४	९४.६८		९४.६८
१२	३५००४०११	विद्यालय शिक्षक किताबखाना	३२२५४.६२८	२०००	३४२५४.६२८	२८२९८	१३४३	२९६४०	८७.७३	६७.१४	८६.५३
१३	३५००४०१२	शिक्षक सेवा निवृत्त सुविधा	२२७६८३००	०	२२७६८३००	२१९९०४४६	०	२१९९०४४६	९६.५८		९६.५८

आर्थिक वर्ष २०७९/८० को बजेट र प्रगतिको अवस्था

क्र.स.	बजेट कोड	बजेट उपशीर्षक	बजेट (रु.हजारमा)			खर्च (रु.हजारमा)			खर्च प्रतिशत		
			चालु	पुँजीगत	जम्मा	चालु	पुँजीगत	जम्मा	चालु	पुँजीगत	जम्मा
१४	३५०२१०११	विश्वविद्यालय अनुदान आयोग	१८०७९७००	०	१८०७९७००	१७०२१७००	०	१७०२१७००	९४.१५		९४.१५
१५	३५०२१०१२	शिक्षक सेवा आयोग	१८१६१४.९९६	३९००	१८५५१४.९९६	१७८५७३	१४२६	१७९९९९	९८.३३	३६.५६	९७.०३
१६	३५०२१०१३	यूनेस्कोका निमित्त नेपाल राष्ट्रिय आयोग	१८०००	०	१८०००	१२८९५	०	१२८९५	७१.६४		७१.६४
१७	३५०२१०१४	चिकित्सा शिक्षा आयोग	२३९३३००	१५००	२३९४८००	२३७७००३	०	२३७७००३	९९.३२	०	९९.२६
१८	३५०२११०२	उच्च शिक्षाको उत्कृष्टता प्रवर्द्धन कार्यक्रम	१४९०६००	०	१४९०६००	७९१५३०	०	७९१५३०	५३.१		५३.१
१९	३५०३१०११	राष्ट्रिय परीक्षा बोर्ड	३१२०००	०	३१२०००	२९२३९७	०	२९२३९७	९३.७२		९३.७२
२०	३५०४१०११	प्रविधिक शिक्षा तथा व्यवसायिक तालिम परिषद् (विशेष कार्यक्रम समेत)	१४०९६००	०	१४०९६००	६०९८४९	०	६०९८४९	४३.२६		४३.२६
२१	३५०६१०११	नेपाल विज्ञान तथा प्रविधि प्रज्ञा प्रतिष्ठान	३४०२३१.६४३	९९६००	४३९८३१.६४३	१६४१८८	५१८८९	२१६०७६	४८.२६	५२.१	४९.१३
कुल जम्मा			५५५०८४६५.२७३	९७२२०२२.४६	६५२३०४८७.७३३	४७५३६८९३	५०९८६९९	५२६३५५९०	८५.६४	५२.४४	८०.६९

१.६ मन्त्रालय र सम्बद्ध तथा मातहतका निकायहरूको भौतिक प्रगति प्रतिशत

यस खण्डमा सङ्घीय कार्यक्रम/निकायको भौतिक प्रगति प्रतिशत प्रस्तुत गरिएको छ।

सि. नं.	ब.उ.शी.नं.	कार्यक्रम/निकायको नाम	भौतिक प्रगति (प्रतिशतमा)	
			चालू	पूँजीगत
१	३५०००१०९	राष्ट्रपति शैक्षिक सुधार कार्यक्रम	९०.२७	९०.२७
२	३५०२१०१४	चिकित्सा शिक्षा आयोग	१००	
३	३५००२०११	पाठ्यक्रम विकास केन्द्र	९०	१००
४	३५००३०११	शैक्षिक गुणस्तर परीक्षण केन्द्र	९५	
५	३५००४०११	विद्यालय शिक्षक कितावखाना	९८	
६	३५००४०१२	शिक्षक सेवा निवृत्त सुविधा	९५	
७	३५०००१०३	व्यावसायिक शिक्षा तथा तालिम अभिवृद्धि परियोजना	९१	१००
८	३५०२१०११	विश्वविद्यालय अनुदान आयोग	९६	
९	३५०३१०११	राष्ट्रिय परीक्षा बोर्ड	१००	
१०	३५०२१०१२	शिक्षक सेवा आयोग	१००	७३.६८
११	३५००००१२	पुस्तकालयहरू-३ डिल्लीरमण, केशर, राष्ट्रिय	९५	
१२	३५०००१०१	शिक्षाको लागि खाद्य कार्यक्रम	७३	५०
१३	३५०२११०२	उच्च शिक्षाको उत्कृष्टता प्रवर्द्धन कार्यक्रम	६०	
१४	३५०००१०२	सबैका लागि शिक्षा- शिशु विकास कार्यक्रम	१००	
१५	३५००१०१३	शिक्षा विकास तथा समन्वय इकाई	९०	
१६	३५०२१०१३	यूनेस्कोका निमित्त नेपाल राष्ट्रिय आयोग	७८	
१७	३५००००११	राष्ट्रिय विधि विज्ञान प्रयोगशाला	१००	१००
१८	३५००००११	विपि कोइराला मेमोरियल प्लानेटेरियम र अब्जरभेटरी तथा विज्ञान सङ्ग्रहालय	८८	९१
१९	३५००००११	केन्द्रीय आयोजना कार्यान्वयन इकाई	९१.६९	५८.३१
२०	३५०४१०११	प्राविधिक शिक्षा तथा व्यावसायिक तालिम परिषद् (विशेष कार्यक्रम समेत)	८५	
२१	३५००११०१	विद्यालय शिक्षा क्षेत्र योजना (केन्द्र स्तर) (CEHRD, CDC, ERO)	६४.९९	६४.९९
२२	३५००००११	शिक्षा, विज्ञान तथा प्रविधि मन्त्रालय	५५	६२
२३	३५००१०११	शिक्षा तथा मानव स्रोत विकास केन्द्र	२१.३८	२१.३८

२४	३५०६१०११	नेपाल विज्ञान तथा प्रविधि प्रज्ञा प्रतिष्ठान	६२	५३
----	----------	--	----	----

१.७ समग्र आयोजनाहरू तथा बजेट उपशीर्षकहरूको प्रगति स्थिति

यस अवधिमा प्राथमिकता नं.१ (P1) मा परेका आयोजना तथा ब.उ.शी.नं.हरूमध्ये ८० प्रतिशत भन्दा बढी प्रगति भएका ६ ओटा, ५० देखि ८० प्रतिशतसम्म प्रगति भएका २ ओटा र ५० प्रतिशत भन्दा कम प्रगति भएका ३ ओटा रहेका छन् । यसैगरी प्राथमिकता नं. २ (P2) मा परेका आयोजना तथा ब.उ.शी.नं.हरूमध्ये ८० प्रतिशत भन्दा बढी प्रगति भएका ६ ओटा, ५० देखि ८० प्रतिशतसम्म प्रगति भएका ३ ओटा र ५० प्रतिशत भन्दा कम प्रगति भएका १ ओटा रहेका छन्। यससम्बन्धी विस्तृत विवरण तलको तालिकामा दिइएको छ।

	८० प्रतिशतभन्दा बढी प्रगति भएका आयोजना तथा बजेट उपशीर्षक	५० प्रतिशतदेखि ८० प्रतिशतसम्म प्रगति भएका आयोजना तथा बजेट उपशीर्षक	५० प्रतिशतभन्दा कम प्रगति भएका आयोजना तथा बजेट उपशीर्षक
P1	१. राष्ट्रपति शैक्षिक सुधार कार्यक्रम २. शिक्षक सेवा निवृत्त सुविधा ३. शैक्षिक गुणस्तर परीक्षण केन्द्र ४. चिकित्सा शिक्षा आयोग ५. विद्यालय शिक्षक कितावखाना ६. व्यावसायिक शिक्षा तथा तालिम अभिवृद्धि परियोजना दोस्रो	१. शिक्षा विकास तथा समन्वय इकाई २. उच्च शिक्षाको उत्कृष्टता प्रवर्द्धन कार्यक्रम	१. विद्यालय शिक्षा क्षेत्र योजना (केन्द्रस्तर) २. शिक्षा तथा मानव स्रोत विकास केन्द्र ३. शिक्षा, विज्ञान तथा प्रविधि मन्त्रालय
P2	१. पाठ्यक्रम विकास केन्द्र २. विश्वविद्यालय अनुदान आयोग ३. राष्ट्रिय परीक्षा बोर्ड ४. शिक्षक सेवा आयोग ५. पुस्तकालयहरू ६. शिक्षाको लागि खाद्य कार्यक्रम	१. सबैका लागि शिक्षा शिशु विकास कार्यक्रम २. युनेस्कोको निमित्त नेपाल राष्ट्रिय आयोगको सचिवालय ३. प्राविधिक शिक्षा तथा व्यावसायिक तालिम परिषद्	१. नेपाल विज्ञान तथा प्रविधि प्रज्ञा प्रतिष्ठान

१.८ मन्त्रालय र सम्बद्ध तथा मातहतका निकायहरूबाट सम्पादित कार्य तथा उपलब्धिहरू

१.८.१ शिक्षा, विज्ञान तथा प्रविधि मन्त्रालय

१. मदनभण्डारी विज्ञान तथा प्रविधि विश्वविद्यालय ऐन, २०७९ जारी गरिएको।
२. योगमाया आयुर्वेद विश्वविद्यालय ऐन, २०७९ जारी गरिएको।

३. विद्यालय शिक्षासम्बन्धी कानूनलाई संशोधन र एकीकरण गर्न बनेको विधेयकको मस्यौदा मन्त्रिपरिषद्मा पेश भएको।
४. उच्च शिक्षासम्बन्धी कानूनलाई संशोधन र एकीकरण गर्न बनेको विधेयकको मस्यौदामा कानून, न्याय तथा संसदीय मामिला मन्त्रालयमा राय सहमतिका लागि पठाइएको।
५. प्राविधिक तथा व्यावसायिक शिक्षा र सिप विकास तालिमसम्बन्धी कानूनलाई संशोधन र एकीकरण गर्न बनेको विधेयक र राष्ट्रिय योग्यता प्रारूपसम्बन्धी विधेयक सहमतिका लागि अर्थ मन्त्रालयमा सम्प्रेषण गरिएको।
६. सहिद दशरथ चन्द राष्ट्रिय स्वास्थ्य विज्ञान विश्वविद्यालयसम्बन्धी विधेयक अर्थ मन्त्रालयको राय सहमति प्राप्त भई कानून, न्याय तथा संसदीय मामिला मन्त्रालयमा राय सहमतिका लागि पठाइएको।
७. रासायनिक पदार्थको सुरक्षित प्रयोग, नियमन तथा जोखिम व्यवस्थापनसम्बन्धी विधेयकको प्रारम्भिक मस्यौदा तयार भई राय सुझावको क्रममा रहेको।
८. राष्ट्रिय विधि विज्ञान प्रयोगशाला सञ्चालनसम्बन्धी विधेयक राय सहमतिका लागि अर्थ मन्त्रालय पठाइएको।
९. आर्थिक वर्ष २०७९/८० देखि दस वर्षे विद्यालय शिक्षा क्षेत्र योजना (SESP 2022-2030) कार्यान्वयनमा आएको।
१०. TEVT Sector Strategic Plan 2023-2032 स्वीकृत भएको।
११. Recovery and Accelerated Learning (ReAL) Plan मन्त्रालयबाट स्वीकृत भई कार्यान्वयनमा आएको र सिकाइ क्षतिको आँकलनका लागि विषयगत डाइग्नोस्टिक टुलहरू निर्माण र परीक्षण समेत भई कार्यान्वयनमा आएको।
१२. शिक्षाको सोचपत्र, २०७९ सार्वजनिक गरिएको।
१३. शैक्षिक कार्यक्रमहरूको प्रभावकारी कार्यान्वयनका लागि मन्त्रालय र नगरपालिका सङ्घसँग मिति २०७९/१०/१७ गते र गाउँपालिका महासङ्घसँग मिति २०७९/०९/२७ गते MoU सम्पन्न भएको।
१४. शैक्षिक सत्रको सुरुमै देशभर पाठ्यपुस्तक उपलब्ध गराइएको।
१५. शैक्षिक सत्र २०८० देखि कक्षा ५, ८ र १० मा नयाँ पाठ्यक्रम कार्यान्वयन भएसँगै विद्यालय शिक्षाको सबै तहमा नयाँ पाठ्यक्रम कार्यान्वयन भएको।
१६. वैदेशिक अध्ययन अनुमति पत्र प्रदान गर्ने कार्यलाई सहज, सरल, छिटो छरितो र प्रविधिमैत्री बनाई सेवा प्रवाहलाई सेवाग्राही मैत्री बनाउन वैदेशिक अध्ययन अनुमति पत्र पूर्ण रूपमा अनलाईन हुने प्रावधान सहितको वैदेशिक अध्ययन स्वीकृतिसम्बन्धी निर्देशिका, २०७९ स्वीकृत भई कार्यान्वयनमा आएको।
१७. शैक्षिक सूचना नामक मोबाइल एप तथा स्थानीय तहसम्मबाट सम्पादित शिक्षासम्बन्धी कार्यको विवरण प्राप्त हुन सक्ने गरी एकीकृत शैक्षिक अनुगमनसम्बन्धी सफ्टवेयर निर्माण भएको।

१८. नेपाल नगरपालिका सङ्घ, गाउँपालिका राष्ट्रिय महासङ्घ र जिल्ला समन्वय समिति महासङ्घ नेपालका प्रमुख एवम् पदाधिकारीहरूसँग २०८०/१२/३० गते बैठक बसी विद्यार्थी भर्ना अभियान सञ्चालन गर्ने, पाठ्यपुस्तक वितरणका सम्बन्धमा स्थानीय तहबाट अनुगमन गर्ने र निजी विद्यालयहरूले लिने शुल्क स्थानीय तहले निर्धारण गर्ने निर्णय भएको ।
१९. सङ्घ, प्रदेश र स्थानीय तह (समन्वय तथा अन्तरसम्बन्ध) ऐन २०७७ बमोजिमको विषयगत समितिको बैठक मिति २०८०/०१/२८ गते बसी चालु आ.व.को कार्यक्रम समीक्षा गर्दै विद्यालय शिक्षा एवम् प्राविधिक तथा व्यावसायिक शिक्षाको गुणस्तर सुधारका लागि सङ्घ, प्रदेश र स्थानीय तहबिच प्रभावकारी समन्वय, सहकार्य र सहजीकरणमार्फत कार्यक्रम कार्यान्वयन गर्ने निर्णय भएको ।
२०. विद्यालय शिक्षा क्षेत्र योजना कार्यान्वयनका लागि ८ ओटा विकास साझेदारहरू (एसियाली विकास बैङ्क, नर्वे, फिनल्याण्ड, युनिसेफ, विश्व बैङ्क, युएसएआईडी, जिपीई र ईयु)सँग Joint Financing Arrangement सम्पन्न भएको ।
२१. नेपाल सरकार मन्त्रिपरिषद्को मिति २०८०/०२/०९ को निर्णयबाट आधारभूत तथा निःशुल्क शिक्षासम्बन्धी ऐन, २०७५ प्रमाणीकरण भएको दिन असोज २ गतेलाई राष्ट्रिय शिक्षा दिवस मनाउने निर्णय भएको ।
२२. प्राविधिक शिक्षा तथा व्यावसायिक तालिम परिषद्को पाठ्यक्रम विकास तथा समकक्षता निर्धारण विनियमावली २०८० मन्त्रिस्तरबाट २०८०/०२/१८ मा स्वीकृत भएको ।
२३. रेडियोधर्मी पदार्थ (उपयोग तथा नियमन) नियमावली २०७८ को नियम ५ बमोजिमको उपनियम (४) बमोजिम रेडियोधर्मी स्रोत कोबाल्ट ६० आयात गर्न भक्तपुर क्यान्सर अस्पताललाई इजाजत पत्र प्रदान गरेको ।
२४. राष्ट्रिय विधि विज्ञान प्रयोगशालाको नयाँ शाखा कार्यालय बुटवलबाट बायोलोजीसम्बन्धी परीक्षण सेवा सुचारु भएको ।

१.८.२ विश्वविद्यालय अनुदान आयोग

नेपाल सरकारले निर्धारण गरेका उच्च शिक्षाका उद्देश्य पूरा गर्दै राष्ट्रलाई आवश्यक पर्ने साधारण र प्राविधिक क्षेत्रका उच्च तथा विशिष्ट जनशक्ति उत्पादनको लागि स्थापित विभिन्न विश्वविद्यालयहरूको सञ्चालन तथा विकासको निम्ति विभिन्न क्षेत्रबाट प्राप्त अनुदानको रकम समुचित तवरले वितरण गर्न तथा विश्वविद्यालयहरूको शैक्षिक स्तर निर्धारण गरी गुणस्तरयुक्त शिक्षा प्रदान गर्न प्रोत्साहन दिनेसम्बन्धी काम गर्न विश्वविद्यालय अनुदान आयोगको स्थापना र व्यवस्था गर्न जरुरी देखिएकाले नेपालमा विक्रम संवत् २०५० सालमा विश्वविद्यालय अनुदान आयोग ऐनमार्फत अविच्छिन्न उत्तराधिकारवाला स्वशासित र सङ्गठित संस्थाको रूपमा विश्वविद्यालय अनुदान आयोगको स्थापना भएको हो ।

आयोगले विश्वविद्यालयहरू बिच समन्वय, सरकारी अनुदान वितरण, नयाँ विश्व विद्यालय स्थापनार्थ नेपाल सरकारलाई राय सुझाव प्रदान, शैक्षिक गुणस्तर निर्धारण जस्ता कार्यहरू गर्दै आएको छ। उच्च शिक्षा हासिल गर्न योग्यता र प्रवृत्तिका आधारमा सबै विद्यार्थीहरूको पहुँच सुनिश्चित गर्न, गुणस्तर र सान्दर्भिकतामा अभिवृद्धि गर्न, अनुसन्धान उन्मुख उच्च शैक्षिक संस्कृतिको विकास गरी उच्च शैक्षिक संस्थाहरूको सञ्चालनमा सुशासन कायम गर्न, अध्ययन अध्यापन र अनुसन्धानको अनुकूल वातावरण निर्माण गर्न, विश्वविद्यालय तथा क्याम्पसहरूलाई सञ्चालन तथा विकास अनुदान, विद्यार्थीहरूलाई छात्रवृत्ति तथा शोध सहयोग, अध्ययन अध्यापन तथा व्यवस्थापनमा संलग्न शिक्षक तथा कर्मचारीहरूको सिप, दक्षता, क्षमता अभिवृद्धिका लागि पुनर्ताजगीकरण, अनुसन्धान विधिको प्रशिक्षण, विद्वतवृत्ति, अनुसन्धान अनुदान आदि सञ्चालन गरिएका छन्। सरकारले लिएको उद्देश्य अनुरूप उच्च शिक्षालाई समानता, समावेशी र पहुँचयोग्य हुने किसिमले संस्थागत तथा मानव स्रोत विकासका करीब ३० ओटा विभिन्न कार्यक्रमहरू हाल आयोगबाट विधिवत रूपमा सञ्चालनमा रहेका छन्।

आयोगको काम, कर्तव्य र अधिकार

विश्वविद्यालय अनुदान आयोग ऐन, २०५०को दफा ६ मा उल्लिखित आयोगका काम, कर्तव्य र अधिकार देहायबमोजिम छन्:

१. विश्वविद्यालय स्थापना गर्ने सम्बन्धमा नेपाल सरकारलाई परामर्श दिने।
२. विभिन्न क्षेत्रबाट प्राप्त अनुदानको रकम विश्वविद्यालयहरूलाई प्रदान गर्ने सम्बन्धमा नीति निर्धारण गर्ने।
३. विश्वविद्यालयहरूलाई अनुदान दिने तथा थप अनुदान माग गर्ने विश्वविद्यालयहरूको लागि सम्बन्धित निकायहरूमा सिफारिश गर्ने।
४. विश्वविद्यालयहरूमा सञ्चालन गरिने शैक्षिक कार्यक्रम स्तरयुक्त बनाउन विश्वविद्यालयहरूबिच समन्वय कायम गराउने।
५. शैक्षिक स्तर वृद्धिका लागि उपयुक्त कार्यक्रम तर्जुमा गर्ने।
६. विश्वविद्यालयहरूमा उपयुक्त शैक्षिक स्तर निर्धारण गराउने सम्बन्धमा आवश्यक व्यवस्था गर्ने।
७. नेपालभित्र तथा बाहिरका विश्वविद्यालय तथा शैक्षिक संस्थाहरूबिच छात्रवृत्ति, विद्वतवृत्ति आदि आदानप्रदान गर्ने सम्बन्धमा आवश्यक व्यवस्था गर्ने।
८. विश्वविद्यालयहरूबिच समन्वय कायम गर्न आयोगको काम कारवाहीको वार्षिक प्रतिवेदन नेपाल सरकार समक्ष पेश गर्ने।
९. आयोगको उद्देश्य पूर्तिको लागि तोकिएबमोजिमका अन्य कामहरू गर्ने।

आयोगबाट सम्पादित कार्यहरू

१. भौतिक विकास अनुदानतर्फ २२६ क्याम्पसहरूलाई र नियमिततर्फ ४७० क्याम्पसहरूलाई अनुदान प्रदान गरिएको।
२. पहिलो किस्ता पाउने १०५४ सहिद तथा द्वन्द्व पीडित, अपाङ्ग, दलित, विपन्न, मुस्लिम महिला र मुक्त कम्लहरी मध्ये प्रगति विवरण पेश गर्ने ७०६ जना विद्यार्थीहरूलाई दोस्रो किस्ताको रकम निकासी गरिएको।
३. सहिद तथा द्वन्द्व पीडित, अपाङ्ग, दलित, विपन्न, मुस्लिम महिला र मुक्त कम्लहरीका लागि स्नातक तहमा ३६१ जना र स्नातकोत्तर तहमा ८८३ जनालाई छात्रवृत्ति उपलब्ध गराइएको।
४. उच्च शिक्षामा विशिष्टताको प्रवर्धन कार्यक्रम अन्तर्गत विपन्न लक्षित छात्रवृत्ति कार्यक्रमबाट पहिलो चरणमा १९१२ जनालाई छात्रवृत्ति प्रदान गरिएको।
५. आयोगको वार्षिक कार्यक्रम अन्तर्गत अनुसन्धान विधि तालिम ८९, क्षमता विकास कार्यक्रम ५५, अन्तर्राष्ट्रिय सम्मेलन २५, राष्ट्रिय सम्मेलन २०, स्थानीय सम्मेलन २३, प्रयोगशाला तालिम ७, पुनर्ताजगी तालिम २०, उद्योगी सम्वाद ९ तथा भ्रमण अनुदान १०० ओटा छनोट गरी कार्यक्रम सम्पन्न भएपश्चात अनुदान प्रदान गरिएको।
६. उच्च शैक्षिक संस्थाहरूमा कार्यरत क्याम्पस प्रमुखहरूको शैक्षिक योजना तथा प्रशासनमा क्षमता अभिवृद्धि तालिम ५८ जनालाई प्रदान गरिएको।
७. प्राविधिक शिक्षण जनशक्ति विकास कार्यक्रम अन्तर्गत इन्जिनियरिङमा ६२ जना उत्पादन र ६९२ जना अध्ययनरत रहेका।
८. डोम, चमार र मुसहर समुदायका विद्यार्थीहरूलाई विशेष छात्रवृत्ति कार्यक्रममा २ जनाले अध्ययन पूरा गरेका र २५ जना अध्ययनरत रहेका।
९. विश्वविद्यालय समुदाय सम्पर्क कार्यक्रम अन्तर्गत ४ ओटा संस्थाहरू छनोट गरिएको।
१०. लघु अनुसन्धान विकास र नवप्रवर्तन अनुदान अन्तर्गत ४४ जना फ्याकल्टीहरू छनोट गरी रकम निकासी गरिएको।
११. फ्याकल्टी अनुसन्धान अनुदान अन्तर्गत ३२ जना फ्याकल्टीहरू छनोट गरी रकम निकासी गरिएको।
१२. विद्यावारिधी विद्वत्वृत्ति अन्तर्गत ६० जना फ्याकल्टीहरूलाई छनोट गरी रकम निकासी गरिएको।
१३. देशभर सञ्चालनमा रहेका ११ ओटा विश्वविद्यालयहरूको कार्यक्रम सञ्चालन र भौतिक निर्माणका लागि चालू तथा पूँजीगत अनुदान निकासी गरिएको।
१४. राष्ट्रिय योग्यता परीक्षणका लागि आयोगले नै कार्य सञ्चालन गर्ने गरी निर्देशिका तयार गरी स्वीकृतिका लागि अर्थ मन्त्रालय पठाइएको।
१५. त्रिभुवन विश्वविद्यालयलाई सेन्टर अफ एक्सलेन्सका रूपमा विकास गर्ने निर्देशिका तयार गरी कार्यक्रम कार्यान्वयनका लागि २ करोड ७० लाख निकासी गरेको।

१६. सङ्घ तथा प्रदेश तहमा रहेका विश्वविद्यालयहरू तथा उच्च शिक्षा प्रदायक संस्थाहरूको आवश्यकता अनुसार गाम्ने/गाभिने, समायोजन र शैक्षिक कार्यक्रमहरूको पुनसंरचना तथा पाठ्यक्रम अद्यावधिक, उच्च स्तरीय अध्ययन समिति गठन भई अध्ययन प्रतिवेदन आयोगको मिति २०८०/०३/१७ गतेको बैठकबाट स्वीकृत भएको र कार्यविधि तयारीको क्रममा रहेको।
१७. त्रि.वि.वि बाट एक आपसमा गाभिन समायोजन हुन चाहने सम्बन्धन प्राप्त क्याम्पसहरूलाई असार मसान्त भित्र आवेदनका लागि सूचना प्रकाशन गरेकामा ४ ओटा क्याम्पसहरू गाभिई दुई ओटा भएको र केही गाभिने क्रममा रहेका।
१८. राष्ट्रिय शैक्षिक क्यालेण्डरको कार्यान्वयनको लागि आयोगको अध्यक्षज्यूको संयोजकत्वमा समिति गठन भई राष्ट्रिय शैक्षिक क्यालेण्डर तयार गरी आ.व. २०८०/८१ देखि कार्यान्वयनमा ल्याउने गरी विश्वविद्यालयहरूका पदाधिकारी तथा सरोकारवालाहरूसँग एक चरण छलफल भई आगामी शैक्षिक सत्र देखि शुरुवातमा राष्ट्रिय एकीकृत शैक्षिक क्यालेण्डर लागू गर्ने गरी प्रतिवेदन तयारी अन्तिम चरणमा रहेको।
१९. उच्च शैक्षिक संस्थाहरूको अनुगमन निरन्तर भई रहेको। अनुगमन तथा मूल्याङ्कनसम्बन्धी क्रियाकलापलाई थप प्रभावकारी र व्यवस्थित बनाउन अनुगमन तथा मूल्याङ्कन निर्देशिका छलफलमा रहेको।

१.८.३ नेपाल विज्ञान तथा प्रविधि प्रज्ञा प्रतिष्ठान

मुलुकको चौतर्फी विकासमा विज्ञान तथा प्रविधिको अहम् भूमिका रहने भएकोले विज्ञान तथा प्रविधिको माध्यमबाट देश विकास गर्ने उद्देश्यले २०३९ साल मङ्सिर २० गते नेपाल राजकीय विज्ञान तथा प्रविधि प्रज्ञा प्रतिष्ठानको स्थापना भएको हो। वि.सं.२०६३ सालको राजनीतिक परिवर्तन पश्चात नेपाल राजकीय विज्ञान तथा प्रविधि प्रज्ञा प्रतिष्ठान ऐन,२०४८ को दोस्रो संशोधन (मिति २०६४/०६/१५) बाट “नेपाल विज्ञान तथा प्रविधि प्रज्ञा प्रतिष्ठान” नामाकरण भएको हो। राष्ट्रको सर्वाङ्गीण विकासका लागि देशमा विज्ञान तथा प्रविधिको विकास गर्नु गराउनु, स्वदेशी प्रविधिको संरक्षण र आधुनिकीकरण गर्नु, गराउनु, विज्ञान तथा प्रविधिसम्बन्धी अनुसन्धान गर्नु, गराउनु र देशको लागि उपयुक्त विदेशी प्रविधि पहिल्याउनु र सो को हस्तान्तरणको लागि सहयोग पुऱ्याउनु प्रज्ञा प्रतिष्ठानको मूलभूत उद्देश्य रहेको छ।

नेपाल विज्ञान तथा प्रविधि प्रज्ञा प्रतिष्ठानको काम, कर्तव्य र अधिकार

ऐनको दफा ६ मा उल्लिखित प्रज्ञा-प्रतिष्ठानका काम, कर्तव्य र अधिकार देहायबमोजिम छन्।

१. विज्ञान तथा प्रविधिका विभिन्न विषयहरूमा प्राथमिकताको आधारमा अध्ययन, अनुसन्धान तथा विकास र प्रवर्द्धन गर्ने।
२. प्रविधि हस्तान्तरणसम्बन्धी नीति तर्जुमा र कार्यान्वयन गर्ने सम्बन्धमा नेपाल सरकारलाई सहयोग पुऱ्याउने।

३. स्वदेशी तथा विदेशी वैज्ञानिक तथा प्रविधिसम्बन्धी निकायहरूसित समन्वयात्मक ढङ्गले कार्यक्रमहरू सञ्चालन गर्ने।
४. विज्ञान तथा प्रविधिसम्बन्धी केन्द्रीय प्रलेख तथा सूचना प्रणालीको विकास गरी सेवा प्रदान गर्ने।
५. विज्ञान तथा प्रविधि विषयहरूमा गोष्ठी, सम्मेलन आदि आयोजना गर्ने, गराउने तथा विज्ञान तथा प्रविधिसम्बन्धी विभिन्न प्रकाशन गर्ने, गराउने।
६. विज्ञान तथा प्रविधिसम्बन्धी क्षेत्रीय वा अन्तर्राष्ट्रिय र अन्य विदेशी सङ्घसंस्थासित सम्बन्ध स्थापना, विस्तार र सुदृढ गरी पारस्परिक सहयोग आदानप्रदान गर्ने।
७. प्रज्ञा-प्रतिष्ठानको सञ्चालन तथा विज्ञान तथा प्रविधिसम्बन्धी कार्यका लागि राष्ट्रिय तथा अन्तर्राष्ट्रिय निकायबाट वित्तीय, प्रावधिक तथा अन्य सहयोग प्राप्त गर्ने र परिचालन गर्ने।
८. विज्ञान तथा प्रविधिको विकास, प्रवर्द्धन वा प्रयोगमा उत्कृष्ट योगदान दिने व्यक्ति वा संस्थालाई कदर गर्ने र प्रोत्साहित गर्ने।
९. विज्ञान तथा प्रविधिको उपयोगिता र उपादेयताबारे जनमानसमा जागरुकता अभिवृद्धि गर्ने, गराउने र विज्ञान तथा प्रविधिको प्रयोग बढाउन अनुकूल वातावरण सृजना गर्ने।
१०. विज्ञान तथा प्रविधिसम्बन्धी राष्ट्रिय निकायहरूको कार्यक्रम र उपलब्धिबारे अध्ययन गरी आवधिक प्रतिवेदन तयार गर्ने।
११. विज्ञान तथा प्रविधि विकास कार्यक्रम सम्बन्धमा नेपाल सरकारलाई सुझाव दिने।
१२. विज्ञान तथा प्रविधिको अनुसन्धान तथा विकासका लागि नयाँ निकाय वा प्रयोगशाला स्थापना गर्ने सम्बन्धमा नेपाल सरकारलाई राय दिने।
१३. देशभित्र रहेको विज्ञान तथा प्रविधिसँग सम्बन्धित कुनै प्रयोगशाला वा निकायको विकासका निमित्त तोकिएबमोजिम वित्तीय वा प्राविधिक सहयोग प्रदान गर्ने।
१४. विज्ञान तथा प्रविधिसम्बन्धी उत्कृष्ट आविष्कार तथा नमुनाहरूको प्रदर्शन कक्ष स्थापना गर्ने।
१५. प्रज्ञा-प्रतिष्ठानको उद्देश्य पूर्ति गर्न अन्य आवश्यक कामहरू गर्ने गराउने।

प्रतिष्ठानबाट सम्पादित कार्यहरू

१. १५ ओटा अनुसन्धान पत्रहरू राष्ट्रिय तथा अन्तर्राष्ट्रिय जर्नलमा प्रकाशन गरेको।
२. सुदूरपश्चिमको महेन्द्रनगरमा जडिबुटी खेती गरिएका स्थानहरूको उर्वराशक्ति पहिचानका लागि माटो सङ्कलन गरी परीक्षण गरेको।
३. १० ओटा जङ्गली खाद्यफलहरूको परीक्षण गरी ७ ओटा फलहरू (पथ्यु, जामुन, खनायो, चुत्रो, मछाइनो, ऐंसेलु) को मूल्य अभिवृद्धि गरेको।

४. ३ ओटा फलहरू (भकिम्लो, धोविनि र अमरा) को चिल्लो पदार्थ, फिनोलिकको मात्रा र एन्टिअक्सिडेन्ट क्षमता परीक्षण गरेको।
५. १३ ओटा प्रजाति (उन्नु ५, रैथाने वनस्पतिका प्रजाति ५, च्याउ १, CITES अनुसूचिमा सूचिकृत प्रजाति १ ओटा) हरूको rbcL र ITS मार्कर प्रयोग गरी DNA sequencing गरेको।
६. विभिन्न स्रोतहरूबाट पृथकीकरण गरी संरक्षण गरिएका सुक्ष्म जीवाणुहरूबाट उत्पादित इन्जाईम cellulase, protease, amylase र lipase enzyme हरूको amylase उत्पादन गर्ने सुक्ष्म जीवाणुहरूमा secondary screening गरेको।
७. अपि नम्पा संरक्षण क्षेत्र, दार्चुलाबाट सहकार्यमा सङ्कलित ४० ओटा गोब्रे सल्ला र खोटे संल्लाका नमुनाहरूको silica gel मा संरक्षित र भण्डारण गरेको। राष्ट्रिय वनस्पति उद्यान, गोदाबरीमा हुर्काइएका नेपालका रैथाने वनस्पतिका ४ प्रजाति *Begonia nuwakotensis*, *Begonia taligera*, *Hypericum cordifolium* र *Thunbergia kasajuana* का silica gel भण्डारण गरेको।
८. १३ ओटा फङ्गलहरूको इथानल र इथाइल एसिटेट घोलको *in vitro* assay गरी antidiabetic गुणको परीक्षण गरेको।
९. २ ओटा जडिबुटीहरू *Plumbago zeylanica* and *Kalanchoe pinnata* को phytochemical screening तथा जैविक गुणहरू (Antioxident, Microbial analysis) को विश्लेषण गरेको।
१०. ११९ ओटा विभिन्न श्रोतका पानी उपत्यका लगायत पोखरा, डडेलधुरा र डोल्पाका संकलन गरी भौतिक, रासायनिक र शूक्ष्म जैविक परीक्षण गरेको।
११. फुल्चोकीको ३ ओटा फरक फरक जङ्गल क्षेत्रहरूमा प्रत्येक महिना कार्बन, ecological parameter मापन गरेको।
१२. च्याउको नमुनाहरूको फिनोलिक फलावोनोइडको मात्रा र एन्टिअक्सिडेन्ट क्षमता परीक्षण गरेको।
१३. नेपालमा जलवायु परिवर्तन: प्रभाव र अनुकूलनको अवस्था शिर्षकको पुस्तक प्रकाशन गरेको। जलवायु परिवर्तनसम्बन्धी ज्ञान व्यवस्थापनको कार्य भइरहेको तथा Nepal Climate Change & Development Portal अद्यावधिक गरेको।
१४. ६० ओटा भक्तपुरका खाद्यवस्तुको नमूनाहरू (मकै, बदाम) सङ्कलन गरी mycotoxin (Aflatoxin र Fumonisin) को विश्लेषण गरेको।
१५. Micro-plastic sampler खरिद गरी पिरामीड प्रयोगशालामा पठाएको र १ ओटा जर्नल APN Science Bulletin Vol. 12, Issue 1, 192-204, e-ISSN 2522-7971 मा प्रकाशन गरेको।
१६. विशिष्टकृत अनुसन्धान केन्द्र स्थापना अन्तगत: मधेश प्रदेशमा चुरे संरक्षण र विकास, बर्दिबास, बागमती प्रदेशमा शहरी विकास तथा वातावरण, चितवन, गण्डी प्रदेशमा पर्वतीय हरित अर्थतन्त्र, पोखरा, लुम्बिनी प्रदेशमा परम्परागत प्रविधि, दाङ र सुदूरपश्चिम प्रदेशमा जडिबुटी, महेन्द्रनगरमा विशिष्टकृत अनुसन्धान केन्द्र स्थापना गरेको।

१७. डॉफे स्याटेलाईट निर्माण कार्य सम्पन्न भै थाइल्याण्डको किंग मोंगकुत विश्वविद्यालयसँग सहकार्य सहित प्रक्षेपणको तयारी गरेको।
१८. मूनाल नामक अर्को स्याटेलाईट निर्माण परीक्षण सहित प्रक्षेपणको अन्तिम तयारीमा रहेको।
१९. १ ओटा विज्ञान संवाद आयोजना गरेको।
२०. विज्ञान प्रविधि कार्यक्रम नेपाल टेलिभिजनबाट ५० ओटा र रेडियो कान्तिपुरबाट ५२ ओटा साप्ताहिक कार्यक्रम उत्पादन गरी प्रसारण गरेको।
२१. महिला वैज्ञानिक फोरम अन्तर्गत: Training on Research Methodology and Journal Writing बुटवलमा संचालन गरेको। Science Diplomacy Forum गठन गरिएको।
२२. ४ ओटा राष्ट्रिय संस्था (The Asia Foundation, Nepal, गण्डकी विश्वविद्यालय, नेपाली सेना स्वास्थ्य विज्ञान प्रतिष्ठान र काठमाडौं महानगरपालिका) सँग समझदारी पत्रमा हस्ताक्षर भएको।
२३. १००४ ओटा पानी सङ्कलन गरी भौतिक, रासायनिक र शूक्ष्म जैविक परीक्षण गरेको।
२४. ५२२ ओटा विभिन्न प्रकारका नमूनाहरू (XRD- 306, IR- 31, GCMS- 46, AAS- 95, UV- 18, Chemical - 26) को परीक्षण गरेको।
२५. १३३ ओटा TLD विकिरण सेवा परीक्षण गरेको।
२६. १२ ओटा नमूनाहरूको DNA sequencing गरेको।

१.८.४ प्राविधिक शिक्षा तथा व्यावसायिक तालिम परिषद्

आधारभूत तथा मध्यमस्तरीय प्राविधिक जनशक्ति उत्पादन गर्न सुनियोजित रूपमा प्राविधिक शिक्षा तथा व्यावसायिक तालिमको व्यवस्था गर्दै प्राविधिक शिक्षा तथा व्यावसायिक तालिमलाई सुव्यवस्थित र स्तरयुक्त गर्न एवम् त्यस्ता तालिम दिने विभिन्न निकायहरूका बिच समन्वय कायम गर्न तथा सिपको स्तर निर्धारण एवं प्रमाणीकरण गर्नको लागि २०४५ साल कार्तिक २८ गतेका दिन प्राविधिक शिक्षा तथा व्यावसायिक तालिम परिषद् ऐन, २०४५ जारी गरी सोहीअनुसार प्राविधिक शिक्षा तथा व्यावसायिक तालिम परिषद्को स्थापना गरिएको हो।

परिषद्को काम, कर्तव्य र अधिकार

ऐनको दफा ६ ले व्यवस्था गरेबमोजिम प्राविधिक शिक्षा तथा व्यावसायिक तालिम परिषद्का काम, कर्तव्य र अधिकारहरूलाई निम्नानुसार उल्लेख गरिएको छ।

१. प्राविधिक शिक्षा तथा व्यावसायिक तालिमको विकास गर्नको लागि तोकिएबमोजिमका विभिन्न शिक्षण प्रशिक्षण र अनुसन्धानको व्यवस्था गर्ने र त्यसको सञ्चालनको व्यवस्था मिलाउने।
२. निजी एवम् गैरसरकारी क्षेत्रमा स्थापना वा सञ्चालन हुने प्राविधिक शिक्षा तथा व्यावसायिक तालिमको अध्यापन वा सञ्चालनको स्वीकृति दिने र तिनीहरूले पाउने सुविधा र सहयोगसम्बन्धी व्यवस्था गर्ने।
३. प्राविधिक शिक्षा एवम् व्यावसायिक तालिमको सम्बन्धमा स्वदेशी विश्वविद्यालय वा शैक्षिक संस्थासँग सम्बन्ध कायम गर्ने र स्तरयुक्त शिक्षा वा तालिममा जोड दिने।

४. प्राविधिक शिक्षा तथा व्यावसायिक तालिमसम्बन्धी नीति निर्धारण गरी सभामा स्वीकृतिको लागि पेश गर्ने।
५. प्राविधिक शिक्षा तथा व्यावसायिक तालिम कार्यक्रमहरूको क्षेत्र र स्तर निर्धारण गर्ने।
६. आधारभूत तहको सिप तथा तालिम सञ्चालन गर्ने र मध्यमस्तरीय जनशक्ति उत्पादन गर्ने।
७. बहु-प्राविधिक (पोलिटेटेक्निक) शिक्षालय स्थापना एवम् सञ्चालन गर्ने गराउने।
८. नेपाल सरकारको स्वामित्वमा रहेका सङ्गठित संस्था तथा गैर सरकारी सङ्गठित संस्थाद्वारा सिप विकासको निमित्त दिइने व्यावसायिक तालिमको पाठ्यक्रम र पाठ्यपुस्तक निर्धारण समितिले निर्धारण गरेबमोजिम लागू गर्ने गराउने।
९. विभिन्न तालिमसम्बन्धी कार्यक्रमहरू बिच समन्वय कायम गर्ने गराउने।
१०. प्राविधिक प्रशिक्षकसम्बन्धी तालिम सञ्चालन गर्ने गराउने।
११. एप्रेन्टिससिप तालिमसम्बन्धी आवश्यक व्यवस्था मिलाउने।
१२. प्राविधिक शिक्षालयको क्षेत्रभित्र विभिन्न स्थानमा अल्पकालिन वा घुम्ती तालिम कार्यक्रम सञ्चालन गर्न प्रशिक्षण केन्द्रहरू, पाठ्यविषय (ट्रेनिङ्ग प्याकेज) तथा तालिम दिने शिक्षकसम्बन्धी आवश्यक व्यवस्था मिलाउने।
१३. सिपको वर्गीकरण, परीक्षण तथा प्रमाणीकरणसम्बन्धी व्यवस्था गर्ने गराउने।
१४. सिप प्रमाणिका बनाउने र सिपको स्तर निर्धारण गर्ने।
१५. सरकारी तथा गैरसरकारी निकायहरूले सञ्चालन गरी आएका सेवाकालीन तथा पूर्व सेवाकालीन, प्राविधिक तथा व्यावसायिक तालिम पाठ्यक्रममा सामञ्जस्य ल्याई त्यस्ता तालिमहरूको राष्ट्रियस्तरमा मूल्याङ्कन गरी स्तर निर्धारण गर्ने र मान्यता प्रदान गर्ने।
१६. आधारभूत, मध्यमस्तरीय तथा उच्चस्तरीय प्राविधिक जनशक्ति उत्पादन गर्न आवश्यक कार्य गर्ने गराउने।
१७. सभाले पारित गरेको कार्यक्रमको कार्यान्वयन गर्ने गराउने।
१८. राष्ट्रिय तथा अन्तर्राष्ट्रिय क्षेत्रबाट सहयोग जुटाउने र प्राप्त सहयोगको सुव्यवस्थित रूपले परिचालन गर्ने गराउने।
१९. नेपाल सरकारलाई प्राविधिक शिक्षा तथा व्यावसायिक तालिमका लागि आवश्यक परामर्श दिने।
२०. नेपाल सरकारको पूर्व स्वीकृति लिई स्वदेशी, विदेशी वा अन्तर्राष्ट्रिय सङ्घ संस्थासँग सम्झौता वा करार गर्ने।
२१. परिषद्को वार्षिक बजेट, प्रगति प्रतिवेदन, लेखा परीक्षण र अन्य प्रतिवेदन स्वीकृत वा अनुमोदन वा जानकारीको लागि सभामा पेश गर्ने।
२२. यस ऐनको उद्देश्य कार्यान्वयनको लागि आवश्यक अन्य कार्यहरू गर्ने गराउने।

परिषद्बाट सम्पादित कार्यहरू

१. २५०७ जना प्रशिक्षक/कर्मचारीहरूको लागि क्षमता अभिवृद्धि तालिम सम्पन्न भएको।
२. १० ओटा तालिम कोर्षको परिमार्जन गरेको।
३. ६७४८३ जनाको सिप परीक्षण कार्य सम्पन्न गरेको।
४. E-learning Portal मा जडान कार्य सम्पन्न गरेको।
५. ३२० जनाको लागि अप्रेन्टिससीप (औद्योगिक) तालिम सम्पन्न गरेको।
६. पूर्वाधार विकास कार्य अन्तर्गत दिवाकर पोलिटिक्नक इन्स्टिच्यूट र गोरखा पोलिटिक्नक इन्स्टिच्यूटमा canteen and multipurpose hall निर्माण कार्य आरम्भ गरेको।
७. लक्षित वर्ग (विपन्न, महिला, आदिवासी-जनजाती, दुर्गम क्षेत्र तथा समुदायका व्यक्ति, फरक क्षमता भएका, द्वन्द्व पिडीत र सहिद परिवार, जनआन्दोलनका घाइते परिवारका सदस्य तथा जेहेन्दार) का ५६० जना र TVET को पहुँच नपुगेका स्थानीय तहका ८० जना युवाहरूलाई आवासीय छात्रवृत्ति प्रदान गर्न प्रवेश परीक्षा सम्पन्न गरेको।

१.८.५ शिक्षक सेवा आयोग

शिक्षा ऐन, २०२८ संशोधन सहितको दफा ११ ख. मा "सामुदायिक विद्यालयमा नेपाल सरकारबाट स्वीकृत दरबन्दी अनुसार रिक्त शिक्षक तथा कर्मचारी पदको नियुक्ति तथा त्यस्तो पदमा नियुक्त शिक्षक तथा कर्मचारीको बढुवाको लागि सिफारिस गर्न एक शिक्षक सेवा आयोग गठन हुने छ" भन्ने व्यवस्था भएबमोजिम सामुदायिक विद्यालयका नेपाल सरकारबाट स्वीकृत दरबन्दीमा शिक्षक तथा कर्मचारीहरूको स्थायी नियुक्ति र बढुवाको लागि विज्ञापन प्रकाशन गरी खुला तथा आन्तरिक प्रतियोगितात्मक परीक्षाहरू सञ्चालन तथा व्यवस्थापन गरी नियुक्तिको लागि सिफारिस गर्न शिक्षक सेवा आयोगको गठन गरिएको हो।

शिक्षा ऐनमा भएको सातौँ संशोधनले आयोगबाट अध्यापन अनुमति पत्र नलिई कसैले पनि शिक्षक हुन नपाउने व्यवस्था गरेपछि शिक्षक पदमा उम्मेदवार हुन आवश्यक पर्ने अध्यापन अनुमति पत्र वितरण गर्ने जिम्मेवारीसमेत आयोगले पुरा गर्दै आइरहेको छ।

आयोगको काम कर्तव्य र अधिकार

शिक्षक सेवा आयोग नियमावली (संशोधन सहित), २०५७ अनुसार आयोगको काम, कर्तव्य र अधिकार यस प्रकार रहेको छ।

१. शिक्षकको स्थायी नियुक्ति तथा बढुवाको लागि सिफारिस गर्ने।
२. विद्यालयमा अध्यापन गर्न चाहने शिक्षकलाई अध्यापन अनुमति पत्र दिने।
३. अध्यापन अनुमति पत्रका लागि लिइने परीक्षाको पाठ्यक्रम निर्धारण गर्ने तथा परीक्षासम्बन्धी कार्य गर्ने,
४. शिक्षकको सेवा, सर्त र सुविधासम्बन्धी विषयमा मन्त्रालयलाई सुझाव दिने।

५. शिक्षकको नियुक्ति तथा बढुवाको लागि लिइने परीक्षाको पाठ्यक्रम निर्धारण गर्ने तथा परीक्षासम्बन्धी अन्य कार्य गर्ने।
६. उजुरी परेको अवस्थामा बाहेक नतिजा प्रकाशन भएको एक वर्षपछि परीक्षासम्बन्धी कागजात धुल्याउने।
७. ऐन वा यस नियमावली बमोजिम आयोगले गर्नुपर्ने काम कारवाहीको विषयमा आवश्यकता अनुसार निरीक्षण तथा जाँचबुझ गर्ने।

आयोगबाट सम्पादित कार्यहरू

१. वार्षिक कार्यतालिका प्रकाशन गरेको।
२. माध्यमिक र निम्नमाध्यमिक तहको अध्यापन अनुमतिपत्रको नतिजा प्रकाशन गरी अध्यापन अनुमति पत्र वितरण गरिएको।
३. माध्यमिक, निम्न माध्यमिक र प्राथमिक तहका द्वितीय र तृतीय श्रेणीका ३२९० जना शिक्षकहरूको कार्यसम्पादन मूल्याङ्कनका आधारमा बढुवा गरिएको।
४. माध्यमिक, निम्नमाध्यमिक र प्राथमिक तह तृतीय श्रेणीको शिक्षक पदको खुला प्रतियोगिताबाट सफल भएका क्रमश ११८२, १९५९ र १०३५३ उम्मेदवारहरूलाई स्थायी नियुक्तिका लागि शिक्षा तथा मानव स्रोत विकास केन्द्रमा सिफारिस गरिएको।
५. माध्यमिक, निम्नमाध्यमिक र प्राथमिक तह तृतीय श्रेणीको शिक्षक पदको शिक्षक सेवा आयोग नियमावली, २०५७ को नियम २४ को उपनियम (३) र (४) बमोजिम योग्यताक्रम अनुसार विस्तृत करार सूची सार्वजनिक गरिएको।
६. माध्यमिक तह तृतीय श्रेणी शिक्षक पदको स्वास्थ्य शिक्षा विषयको पाठ्यक्रम निर्माण गरी सार्वजनिक गरिएको।
७. अनलाइन प्रणालीमार्फत दरखास्त दिने उम्मेदवारहरूको राजस्व रकम भुक्तानी सम्बन्धमा महालेखा नियन्त्रक कार्यालयबाट प्राप्त पत्र अनुसार RMIS version 2 लाई आयगको अनलाइन integration पोर्टलमा गरिएको।
८. कार्यसम्पादन मूल्याङ्कनका आधारमा हुने बढुवाको शिक्षा विकास निर्देशनालयमार्फत नतिजा प्रकाशन गरिएको।
९. शिक्षक सेवा आयोगको वार्षिक प्रतिवेदन माननीय शिक्षा, विज्ञान तथा प्रविधि मन्त्रीज्यू समक्ष पेश गरिएको।
१०. माध्यमिक, निम्न माध्यमिक र प्राथमिक तह तृतीय श्रेणीको शिक्षक पदको खुला प्रतियोगिताका लागि क्रमश ७१६, ११६७ र ७८८२ पदमा विज्ञापन प्रकाशन गरी सामान्य परीक्षाको नतिजासमेत प्रकाशन गरिएको।

१.८.६ चिकित्सा शिक्षा आयोग

नेपालको संविधानले शिक्षा र स्वास्थ्यलाई नागरिकका आधारभूत आवश्यकता एवम् नैसर्गिक अधिकारका रूपमा स्वीकार गरी मौलिक हकको रूपमा राखेको छ। मानव अधिकारको विश्वव्यापी घोषणापत्रले सुलभ र गुणस्तरीय शिक्षा र स्वास्थ्यको अधिकारलाई सुनिश्चित गरेको छ। त्यसैको फलस्वरूप नेपाल सरकारले आवधिक योजना र वार्षिक कार्यक्रम तथा बजेटमा शिक्षा र स्वास्थ्यका विषयलाई उच्च प्राथमिकतामा राखेर नीति तथा कार्यक्रम तर्जुमा गरी कार्यान्वयन गर्दै आएको छ।

विभिन्न समयमा नागरिक समाज संवाद, दवाव समूह एवम् सरोकारवालाहरूबाट प्रस्तुत मागहरूको सम्बोधन एवम् नेपालको संविधान तथा कानूनबाट प्रत्याभूत गुणस्तरीय चिकित्सा शिक्षामा नागरिकको सहज पहुँच अभिवृद्धिका लागि चिकित्सा शिक्षाको क्षेत्रमा समसामयिक सुधार गर्न नेपाल सरकारले विभिन्न समयमा विभिन्न आयोग, कार्यदल र समितिहरू गठन गरी सुझाव प्रतिवेदनसमेत लिने कार्य भएको पाइन्छ।

चिकित्सा शिक्षाको क्षेत्रमा राज्यको लगानी अभिवृद्धि गर्ने, चिकित्सा शिक्षालाई नेपालको राष्ट्रिय आवश्यकता अनुरूप विकास गरी चिकित्सा शिक्षाको नियमनलाई एकीकृत तथा चुस्त बनाउन, चिकित्सा शिक्षासम्बन्धी शिक्षण संस्थाको स्थापना र सञ्चालनसम्बन्धी कार्यलाई व्यवस्थित गर्न तथा चिकित्सा शिक्षामा गुणस्तर, पेशाधर्मिता, संस्थागत जवाफदेही, भौगोलिक सन्तुलन र सामाजिक न्याय कायम गरी, विपन्न लगायत सबै विद्यार्थीहरूको समान पहुँच सुनिश्चित गर्नका लागि चिकित्सा शिक्षा सुधार गर्ने सम्बन्धमा विभिन्न समयमा गठित आयोग, समिति तथा कार्यदलको प्रतिवेदनको मर्म र भावनासमेतलाई मध्यनजर गरी चिकित्सा शिक्षा आयोगको स्थापना र सञ्चालन गर्न विक्रम संवत् २०७५ फागुन १० मा राष्ट्रिय चिकित्सा शिक्षा ऐन जारी भएबमोजिम चिकित्सा शिक्षा आयोग स्थापना भई सञ्चालनमा रहेको छ।

आयोगको काम, कर्तव्य र अधिकार

राष्ट्रिय चिकित्सा शिक्षा ऐन, २०७५ को दफा ६ मा चिकित्सा शिक्षा आयोगको काम, कर्तव्य र अधिकार निम्नानुसार हुने व्यवस्था छ।

१. चिकित्सा शिक्षाको क्षेत्रमा अवलम्बन गर्नुपर्ने राष्ट्रिय नीति तय गर्ने।
२. सङ्घ तथा प्रदेश तहका चिकित्सा शिक्षाको सबै तह तथा विधाको मापदण्डसम्बन्धी नीति तथा मापदण्ड निर्धारण गर्ने।
३. एकीकृत प्रवेश परीक्षा (कमन इन्ट्रान्स) सञ्चालनका लागि नीति तथा मापदण्ड निर्धारण गर्ने।
४. प्रत्यायनसम्बन्धी नीति, आधार तथा मापदण्ड निर्धारण गर्ने।
५. प्राज्ञिक उन्नयन तथा अनुसन्धानसम्बन्धी नीति निर्धारण गर्ने।
६. चिकित्सा शिक्षाको विषयमा विश्वविद्यालय, प्रतिष्ठान र परिषद्लाई आवश्यकताअनुसार निर्देशन दिने।

७. नेसनल बोर्ड अफ मेडिकल स्पेसियालिटिजका लागि प्रत्यायनका आधार स्वीकृत गर्ने।
८. आशय पत्र, सम्बन्धन र सम्बन्धन खारेजीसम्बन्धी नीति र मापदण्ड तय गर्ने।
९. नेसनल बोर्ड अफ मेडिकल स्पेसियालिटिजले लिएको परीक्षामा उत्तीर्ण हुने चिकित्सकलाई उपाधि प्रदान गर्ने।
१०. आयोगको वार्षिक बजेट तथा आयोगको लागि आवश्यक कर्मचारीको दरबन्दी स्वीकृत गर्ने।
११. शिक्षण संस्था स्थापनाका लागि नक्सामा स्वीकृत गर्ने।
१२. तोकिएबमोजिमका अन्य कार्य गर्ने।

आयोगबाट सम्पादित कार्यहरू

१. सार्वजनिक शिक्षण संस्था/प्रतिष्ठानमा MD/MS/DM/MCh लगायत छात्रवृत्तिमा अध्ययनरत विद्यार्थीको निर्वाह भत्ता र सञ्चालन अनुदान अन्तरगत स्नातकोत्तर तहको शैक्षिक कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने कूल १५ ओटा सार्वजनिक शिक्षण संस्था/प्रतिष्ठानलाई जम्मा रु. ९८, २३,४८,५७० निकासा गरिएको।
२. निःशुल्क छात्रवृत्तिमा अध्ययन गराए वापत चिकित्सा शिक्षा प्रदायक सार्वजनिक शिक्षण संस्थाहरूलाई उपलब्ध गराउने एकमुष्ट अनुदान वापतको रकम अन्तरगत सार्वजनिक शिक्षण संस्था/प्रतिष्ठानमा अध्ययनरत ७५ प्रतिशत विद्यार्थीलाई निःशुल्क अध्ययनको व्यवस्था मिलाउन कूल २१ ओटा संस्था/प्रतिष्ठानलाई जम्मा रु. १,१२,६२,११,०७२ निकासा गरिएको।
३. अध्ययन अनुमति पत्र (Eligibility Letter) अनलाइन माध्यमबाट प्रदान गर्ने गरी व्यवस्थापन गरिएको।
४. फेलोसिप अध्ययनका लागि ६, स्नातक तह अध्ययनका लागि ९ सय १३ र स्नातकोत्तर तह अध्ययनका लागि ३ सय ४ जनालाई अध्ययन अनुमति पत्र जारी गरिएको।
५. DM 2022, PG 2022 र UG 2023 मा क्रमशः ७५ जना, १ हजार ५ सय ६९ जना र ६ हजार १ सय ६६ जना विद्यार्थी भर्ना भएका।

१.८.७ राष्ट्रिय परीक्षा बोर्ड

शिक्षा (आठौँ संशोधन) ऐन, २०७३ को कार्यान्वयन संगै उच्च माध्यमिक परीक्षा परिषद् खारेज भई राष्ट्रिय परीक्षा बोर्ड सञ्चालनमा आएको छ। साविकको उच्च माध्यमिक शिक्षा परिषदबाट सम्पादन हुँदै आएका सम्बन्धन, विद्यालय अनुमति, छात्रवृत्ति र विद्यालय संचालनसम्बन्धी कार्य स्थानीय तहबाट व्यवस्थापन गरिने र पाठ्यक्रम निर्माण, विकास र समकक्षतासम्बन्धी कार्य पाठ्यक्रम विकास केन्द्रबाट गरिने गरी कार्यक्षेत्र निर्धारण गरेबमोजिम विद्यालय शिक्षा परीक्षा (SEE) एवं माध्यमिक शिक्षा उत्तीर्ण परीक्षा (कक्षा १२) सम्बन्धी सम्पूर्ण कार्य राष्ट्रिय परीक्षा बोर्डबाट हुँदै आएको छ। कक्षा १० को परीक्षा प्रादेशिक स्तरमा सञ्चालन गर्ने र समग्र विद्यालय शिक्षाको परीक्षा समेतलाई दिशानिर्देश गर्ने दायित्व राष्ट्रिय परीक्षा बोर्डको रही आएको छ। बोर्डका ७ ओटा प्रदेश कार्यालयहरू र ५ ओटा शाखा कार्यालयहरूले जिल्लास्थित शिक्षा विकास तथा समन्वय इकाइसंग समन्वय गरी सेवा प्रवाह गरिरहेका छन्।

बोर्डको काम, कर्तव्य अधिकार

१. मन्त्रालयले स्वीकृत गरेको परीक्षासम्बन्धी नीतिको अधिनमा रही बोर्डको नीति निर्धारण गरी कार्यान्वयन गर्ने गराउने।
२. बोर्डको दीर्घकालिन योजना तयार गरी कार्यान्वयन गर्ने गराउने।
३. विद्यालय शिक्षा परीक्षाको मर्यादा र गुणस्तर कायम भए नभएको सम्बन्धमा मूल्याङ्कन गर्ने गराउने।
४. बोर्डको वार्षिक बजेट तथा कार्यक्रम स्वीकृत गर्ने।
५. बोर्डको काम सुचारु रूपमा सञ्चालन गर्न आवश्यक आर्थिक स्रोत जुटाउने।
६. बोर्डको मासिक, आवधिक तथा वार्षिक प्रतिवेदन मन्त्रालयमा पेश गर्ने।

माध्यमिक शिक्षा परीक्षा २०७९ को नतिजा विवरण

S. No.	Grade Group	TOTAL	TOTAL %
1	NA	13987	2.88
2	GPA 3.60 To <= 4.00	22475	4.63
3	GPA 3.20 To < 3.60	55068	11.36
4	GPA 2.80 To < 3.20	72361	14.92
5	GPA 2.40 To < 2.80	89331	18.42
6	GPA 2.00 To < 2.40	102288	21.09
7	GPA 1.60 To < 2.00	88445	18.24
8	GPA 1.20 To < 1.60	38769	7.99
9	GPA 0.80 TO < 1.20	2200	0.45
Total		484924	100.00

माध्यमिक शिक्षा उत्तीर्ण परीक्षा २०७८ को नतिजा विवरण

औसत स्तरीकृत अङ्क	जम्मा
अवर्गीकृत	२०१८९२
१.६१ देखि २.० सम्म	३५
२.१ देखि २.४० सम्म	१०९०७
२.४१ देखि २.८० सम्म	६४१४४
२.८१ देखि ३.२० सम्म	६५४२७
३.२१ देखि ३.६० सम्म	३०२७५
३.६१ देखि ४.०० सम्म	४२११
जम्मा	३७६८९१

बोर्डबाट सम्पादित कार्यहरू

१. कक्षा ८ को परीक्षालाई स्तरीकृत गर्नका लागि केन्द्रीयसेतरमा प्रशिक्षक प्रशिक्षण सञ्चालन तथा गाइडलाइन निर्माण गरेको।
२. प्रयोगात्मक परीक्षा र व्यावहारिक अभ्यास (OJT) को अभिमुखीकरण, अनुगमन र बाह्य परीक्षा सञ्चालन गरेको।
३. माध्यमिक शिक्षा परीक्षा सञ्चालन गरी नतिजा प्रकाशन गरेको।
४. प्रदेश परीक्षा व्यवस्थापन समितिको क्षमता विकास कार्यक्रम सञ्चालन गरेको।
५. स्तरीकृत परीक्षा सञ्चालनका लागि आइटम निर्माण, परिमार्जन र परीक्षण गरेको।
६. केन्द्राध्यक्षहरूको अभिमुखीकरण गरेको।
७. माध्यमिक शिक्षा उत्तीर्ण परीक्षा सञ्चालन गरी नतिजा प्रकाशन गरेको।
८. परीक्षा नियन्त्रण कार्यालय कक्षा १० को भवनमा सेड निर्माण गरेको।

१.८.८ शिक्षा तथा मानव स्रोत विकास केन्द्र

शिक्षा मन्त्रालयद्वारा संचालित नीति, योजना तथा कार्यक्रमको प्रभावकारी कार्यान्वयन र अनुगमन गर्ने निकायको रूपमा विक्रम सम्बत २०५६ सालमा शिक्षा विभागको स्थापना भएको हो। विभाग स्थापनाको इतिहासलाई हेर्दा तत्कालिन आधारभूत तथा प्राथमिक शिक्षा परियोजना र माध्यमिक शिक्षा परियोजनाको निरन्तरता तथा अर्थपूर्ण कार्यान्वयनका लागि शिक्षा विभागको आवश्यकता महसुस भएको देखिन्छ। मुलुकमा संघीयताको कार्यान्वयनसंगै शैक्षिक संरचनामा हेरफेर भई तत्कालिन शिक्षा विभाग, अनौपचारिक शिक्षा केन्द्र र शैक्षिक जनशक्ति विकास केन्द्र गाभिएर हाल शिक्षा तथा मानव स्रोत विकास केन्द्र स्थापना भई सोही केन्द्र मार्फत गाभिएका तीनवटै निकायहरूको कार्य हुँदै आएको छ। विद्यालय शिक्षासम्बन्धी आयोजनाहरूको कार्यान्वयन गर्ने प्रमुख जिम्मेवारी शिक्षा तथा मानव स्रोत विकास केन्द्रको रहेको छ। यस केन्द्र मार्फत स्थानीय तह तथा प्रदेशबाट सञ्चालन हुने शैक्षिक कार्यक्रमहरूको समन्वय, सहजीकरण तथा प्रगति प्रतिवेदन तयारीसम्बन्धी कार्यक्रमहरू सम्पादन हुँदै आएका छन्। शिक्षक पेशागत विकासका लागि आवश्यक तालिम पाठ्यक्रम, तालिम प्याकेज विकास तथा श्रव्य तथा श्रव्यदृष्य सिकाइ सामग्रीको विकास केन्द्रबाट हुँदै आएको छ।

आधारभूत तथा गुणस्तरीय शिक्षाको विकास र विस्तारको माध्यमबाट शिक्षित, सुसंस्कृत, सम्बृद्ध र गतिशील समाजको निर्माण र विकासमा सहयोग गर्नु शिक्षा तथा मानवस्रोत विकास केन्द्रको प्रमुख उद्देश्य हो।

शिक्षा तथा मानव स्रोत विकास केन्द्रको कार्य विवरण

१. विद्यालय शिक्षासम्बन्धी द्विपक्षीय र बहुपक्षीय विकास साझेदारहरू र निकायसँगको समन्वय।
२. शिक्षासम्बन्धी राष्ट्रिय तथा अन्तर्राष्ट्रिय प्रतिवद्धता तथा सम्झौताअनुरूप विद्यालय क्षेत्र विकास योजनालगायतका आयोजना तथा कार्यक्रमहरू कार्यान्वयन तथा समन्वय।

३. अनिवार्य आधारभूत शिक्षा र माध्यमिक शिक्षा एवम् राष्ट्रिय पठन सिपलगायतका विषयमा नमुना कार्यक्रम विकास तथा कार्यान्वयन ।
४. मानव संसाधन प्रक्षेपण, योजना तर्जुमा, त्यसअनुरूप शैक्षिक योजना, कार्यक्रम विकास एवम् मानव संसाधन विकास योजना तयार ।
५. विद्यालय शिक्षाको गुणस्तर सुधारका लागि अध्ययन अनुसन्धान गर्ने गराउने तथा राष्ट्रिय गुणस्तर मापदण्ड निर्धारण तथा अनुगमन ।
६. प्रदेश र स्थानीय तहबाट माग भएबमोजिम प्राविधिक विषयमा सहजीकरण एवम् समन्वय ।
७. विद्यालय शिक्षाको एकीकृत शैक्षिक तथ्याङ्क सङ्कलन, व्यवस्थापन तथा प्रवोधीकरण ।
८. विद्यालय शिक्षाको लागि भौतिक सुविधासहितको न्यूनतम सिकाइ अवस्थाको योजना निर्माण तथा कार्यान्वयनको,लागि आवश्यक स्रोत व्यवस्थापन एवम् सहजीकरण ।
९. प्रारम्भिक बालविकास तथा शिशु शिक्षासम्बन्धी नीति तथा मापदण्ड निर्धारण एवम् कार्यक्रम सञ्चालनको समन्वय ।
१०. अनिवार्य आधारभूत शिक्षा कार्यान्वयनका लागि आवश्यक मापदण्ड निर्माण तथा कार्यान्वयनमा सहजीकरण ।
११. माध्यमिक शिक्षातर्फ साधारण तथा प्राविधिक शिक्षाको लागि आवश्यक नीतिगत व्यवस्था ।
१२. शिक्षण संस्थाको स्थापना र सञ्चालनको न्यूनतम राष्ट्रिय मापदण्ड निर्धारण तथा आवश्यक समन्वय, सहजीकरण र अनुगमन ।
१३. विद्यालय शिक्षामा सूचना प्रविधिको प्रयोगका लागि आवश्यक स्रोत साधनको व्यवस्थापन एवम् सहजीकरण ।
१४. विद्यालय शिक्षामा पहुँच बढाउन छात्रवृत्ति, दिवा खाजालगायतका प्रोत्साहन कार्यक्रम तर्जुमा तथा कार्यान्वयनमा सहजीकरण ।
१५. शिक्षक व्यवस्थापन तथा विकासका लागि मापदण्ड तर्जुमा तथा कार्यान्वयनमा सहजीकरण ।
१६. सेवाकालीन शिक्षक तालिमको लागि पाठ्यक्रमको ढाँचा निर्माण एवम् स्वीकृति, कोर्स तथा स्रोत सामग्री विकास, प्रशिक्षक तयारी, तालिम मापदण्ड विकास, तालिमको प्रमाणीकरण तथा समकक्षता निर्धारण ।
१७. प्रदेश अन्तरगतका शैक्षिक तालिम कार्यक्रम तथा निकायहरूको सम्बन्धन, प्राविधिक सहयोग, समन्वय, अनुगमन तथा नियमन ।
१८. शिक्षक तालिमसम्बन्धी नीति, मापदण्ड र स्तरीकरण, पाठ्यक्रम प्रारूप, योग्यता निर्धारण, सिप परीक्षणको मापदण्ड तथा तालिम केन्द्रसँग समन्वय, समावेशी शिक्षा, लैङ्गिक समविकास, मातृभाषा तथा विशेष शिक्षासम्बन्धी कार्यहरू ।
१९. विद्यालयमा हुने विपद् जोखिम न्यूनीकरणका लागि सुरक्षित विद्यालय नीति तथा एकीकृत विद्यालय सुरक्षा कार्यक्रमसम्बन्धी कार्यक्रमहरूको विकास तथा कार्यान्वयन ।
२०. नमुना विद्यालय विकास, व्यवस्थापन एवम् सञ्चालनमा समन्वय र सहजीकरण ।

२१. परम्परागत (गुरुकुल, गुम्बा, गोन्पा, मदरसा) लगायत वैकल्पिक एवम् खुला शिक्षा तथा निरन्तर सिकाइसम्बन्धी नीति एवम् मापदण्ड निर्धारण तथा कार्यान्वयनमा सहजीकरण।
२२. विभिन्न तहमा शैक्षिक गुणस्तर सुधारका लागि शैक्षिक सामग्रीको सूची विकास, तालिम पाठ्यक्रम तथा सन्दर्भ सामग्री विकास र प्रमाणीकरण, नमुना तालिम सामग्री उत्पादन तथा वितरणसम्बन्धी कार्यहरू।
२३. विद्यालय शिक्षाका नमुना परीक्षण कार्यक्रमहरू सञ्चालन र प्राप्त नतिजाका आधारमा आवश्यक सुधारका नीति तर्जुमा।
२४. भाषिक, लैङ्गिक, अपाङ्गता लगायतका विविधतालाई व्यवस्थापन गर्न समावेशी शिक्षा नीति अनुरूपका नमुना कार्यक्रमहरू तर्जुमा एवम् कार्यान्वयन।
२५. विद्यालय पोषण, बालमैत्री विद्यालयसम्बन्धी सहजीकरण तथा सवलीकरणका कार्यहरू।
२६. शिक्षक तथा शिक्षा प्रशासनमा कार्यरत जनशक्तिको क्षमता विकाससम्बन्धी मापदण्ड विकास, कार्यक्रम तर्जुमा, कार्यान्वयन र प्रमाणीकरण।
२७. दूर शिक्षा र खुला सिकाइ कार्यक्रमको लागि श्रव्य तथा श्रव्यदृश्य सामग्री विकास एवम् प्रसारण कार्यक्रम सञ्चालन एवम् समन्वय।
२८. स्वदेशी तथा विदेशी दातृसंस्था, सरकारी तथा गैह्र सरकारी संस्था एवम् तालिम प्रदायक संस्थाहरूसँग साझेदारी र सहकार्यमा शैक्षिक गुणस्तर सुधारसम्बन्धी कार्यक्रम तर्जुमा एवम् कार्यान्वयन।
२९. अनौपचारिक शिक्षा, निरन्तर शिक्षा तथा सामुदायिक अध्ययन केन्द्रको नीति तर्जुमा योजना विकास र नियमन।
३०. केन्द्रमा कार्यरत कर्मचारीको व्यवस्थापन, वृत्तिविकास, क्षमता विकास र आन्तरिक व्यवस्थापनसम्बन्धी कार्यहरू।
३१. समावेशी शिक्षा, लैङ्गिक समविकास तथा विशेष शिक्षासम्बन्धी कार्यहरू।
३२. स्रोतकेन्द्रको मापदण्ड, नक्साटुन र स्रोतव्यक्तिको छनोट तथा सेवा सर्त सुविधासम्बन्धी कार्यहरू।
३३. प्रदेश तथा स्थानीय तहको शैक्षिक विषयमा समन्वय गर्न तोकिएका अन्य कार्यहरू।
३४. शिक्षा, विज्ञान तथा प्रविधि मन्त्रालयले तोकेका अन्य कार्यहरू।

शिक्षा तथा मानव स्रोत विकास केन्द्रबाट सम्पादित कार्यहरू

१. अनौपचारिक शिक्षा तर्फ तह ४ को सक्षमताको विकास र परीक्षण/राष्ट्रिय योग्यता प्रारूपमा उल्लेखित तह १-३ का सक्षमताहरूको पुनरावलोकन भएको।
२. अनौपचारिक शिक्षा तर्फको राष्ट्रिय योग्यता प्रारूप कार्यान्वयनका लागि निर्देशिका र परीक्षण साधनहरूको विकास र प्रबोधिकरण भएको।

३. राष्ट्रपति शैक्षिक सुधार कार्यक्रम अन्तर्गत १००६ विद्यालयमा ४ कोठे भवन, २०२२ विद्यालयमा २ कोठे भवन र १४५५ विद्यालयमा IT Lab स्थापनाका लागि विद्यालय छनोट भइ बजेट स्थानीय तहमा वित्तीय हस्तान्तरण भएको।
४. १०४ ओटा शैक्षिक रेडियो कार्यक्रम उत्पादन र प्रसारण भएको।
५. कक्षा ९ र ६ का ४१२ ओटा श्रव्यपाठ उत्पादन र कक्षा ७ र १० का २८३ श्रव्यपाठ उत्पादन गरिएको।
६. STEM EDUCATION कार्यान्वयनका लागि १२९ विद्यालयलाई सहजीकरण गरिएको।
७. नयाँ प्राविधिक धारका २७ विद्यालयका प्रअ अभिमुखीकरण सामग्री विकास र अभिमुखीकरण भएको।
८. कक्षा ९ देखि ११ का ३५१० विद्यार्थीको लागि विपन्न लक्षित छात्रवृत्ति वितरणका लागि विद्यार्थी छनोट र वित्तीय हस्तान्तरण भएको।
९. School Accounting System -SAS कार्यान्वयन गरिएको।
१०. भौगोलिक जटिलता तथा अपाङ्गता भएका बालबालिकाका लागि आवश्यकतामा आधारित प्रारम्भिक बाल शिक्षा तथा विकास कार्यढाँचा निर्माण गरिएको।
११. माध्यमिक तहका शिक्षकका लागि नेपाल खुला विश्वविद्यालयको सहकार्यमा १ वर्षे प्रोफेसनल तालिम डिग्रीको थप कोर्स विकास र सञ्चालन गरिएको।
१२. ८० जना स्थानीय तहका कर्मचारीहरूको क्षमता विकासका लागि प्रशिक्षक प्रशिक्षण सञ्चालन गरेको।
१३. विद्यालयका असल अभ्यासको पहिचान, सङ्कलन, स्थलगत रूपमा अवलोकन गरी ती असल अभ्यासहरूका सम्बन्धमा ४० जनाका लागि प्रबोधीकरण कार्यक्रम सञ्चालन, असल अभ्यासको सँगालो तयार गरी प्रकाशन गरिएको।
१४. राष्ट्रपति शैक्षिक सुधार कार्यक्रमसम्बन्धी अध्ययन अनुसन्धान कार्य गरिएको।
१५. एकिकृत सिकाइ व्यवस्थापनका लागि Learning Portal को सुदृढीकरण गरिएको।
१६. व्यवस्थापकीय तथा शैक्षिक सुधारमा उत्कृष्ट कार्य गरेका विद्यालयहरूलाई नतिजामा आधारित प्रोत्साहन उपलब्ध गराइएको।
१७. EIE तालिम मोड्युलको मुलप्रभाहीकरण तथा IEMIS मा EIE Sub-System को सुदृढीकरण र अभिमुखीकरण गरिएको।
१८. न्यून रहेको शिक्षक दरबन्दी आपूर्तिका लागि माध्यमिक तहमा गणित, विज्ञान र अङ्ग्रेजी विषयका ४२३८ र आधारभूत तह कक्षा ६-८ मा २८४६ शिक्षक व्यवस्थाका लागि बजेट शिक्षण सहयोग अनुदान वित्तीय हस्तान्तरण गरिएको।
१९. विभिन्न किसिमका छात्रवृत्तिका लागि २ अर्ब ३८ करोड ८१ लाख ८८ हजार वित्तीय हस्तान्तरण गरिएको र उक्त छात्रवृत्तिबाट २५ लाख ७५ हजार २०४ विद्यार्थी लाभान्वित भएका।

१.८.९ पाठ्यक्रम विकास केन्द्र

शिक्षाको राष्ट्रिय उद्देश्य प्राप्तिका लागि विद्यालय शिक्षाको पाठ्यक्रम, पाठ्यपुस्तक र अन्य शैक्षणिक सामग्रीको विकास गर्ने उद्देश्यले शिक्षा, विज्ञान तथा प्रविधि मन्त्रालय अन्तर्गत प्राज्ञिक केन्द्रको रूपमा पाठ्यक्रम विकास केन्द्रको स्थापना भएको हो। सुरुमा वि.सं. २०२८ सालमा पाठ्यपुस्तक तथा सुपरीवेक्षण केन्द्रको नामबाट संचालित यस केन्द्र वि.सं. २०५४ सालदेखि पाठ्यक्रम विकास केन्द्रको रूपमा सञ्चालनमा रहि आएको छ।

पाठ्यक्रम विकास केन्द्रको कार्यविवरण

पाठ्यक्रम विकास केन्द्रको समग्र कार्यविवरण देहायबमोजिम उल्लेख गरिएका छन्।

१. विद्यालय शिक्षाका लागि राष्ट्रिय पाठ्यक्रम प्रारूप विकास तथा पाठ्यक्रम, पाठ्यपुस्तक, पाठ्यसामग्री एवम् विद्यार्थी मूल्याङ्कनसम्बन्धी गुणस्तर, मापदण्ड निर्धारणसम्बन्धी कार्य।
२. विद्यालय शिक्षाको योग्यता परीक्षण, मान्यता तथा समकक्षता र प्रमाणीकरणसम्बन्धी कार्य।
३. विद्यालय शिक्षाको पाठ्यक्रम तथा पाठ्यसामग्रीसम्बन्धी योजना तथा कार्यक्रम विकास, कार्यान्वयन र मूल्याङ्कनसम्बन्धी कार्य।
४. पाठ्यक्रम, पाठ्यपुस्तक तथा पाठ्यसामग्री (डिजिटल पाठ्यसामग्री समेत) विकाससम्बन्धी कार्य।
५. थप पाठ्यसामग्रीको अनुमति, स्वीकृति तथा अनुगमनसम्बन्धी कार्य।
६. पाठ्यक्रम कार्यान्वयन, मूल्याङ्कन, नियमन, अध्ययन अनुसन्धान तथा अनुगमनसम्बन्धी कार्य।
७. पाठ्यक्रम तथा पाठ्यसामग्री एवम् विद्यार्थी मूल्याङ्कनसम्बन्धी गोष्ठी, सेमिनार तथा कार्यशाला सञ्चालन गर्ने।

पाठ्यक्रम विकास केन्द्रबाट सम्पादित कार्यहरू

१. परिमार्जित पाठ्यक्रम अनुसार कक्षा ५, ८ र १० को अनिवार्य विषयको पाठ्यपुस्तक विकास गरिएको।
२. २०७९ पुस १ गते देखि समकक्षता प्रमाणपत्रका लागि अनलाइन आवेदन गर्न सकिने व्यवस्था कार्यान्वयन भएको। कक्षा १० र १२ को गरी ११३१४ जनालाई समकक्षता प्रमाणपत्र प्रदान गरिएको।
३. कक्षा ९ र १० को ऐच्छिक विषयको पाठ्यक्रम परिमार्जन र विशिष्टीकरण तालिका विकास तथा नमुना प्रश्नपत्र विकास गरिएको।
४. निजी प्रकाशक तथा अन्य संस्थाबाट विकास भएका कक्षा १ देखि १२ सम्मका डिजिटल समेत गरी ८३४ ओटा पाठ्यसामग्री स्वीकृत गरिएको।
५. कक्षा ४, ७ र ९ का अनिवार्य विषय (अङ्ग्रेजी, नेपाली, गणित, विज्ञान तथा प्रविधि, सामाजिक तथा मानव मूल्य शिक्षा, स्वास्थ्य, शारीरिक तथा सिर्जनात्मक कला)का शिक्षक निर्देशिका विकास गरिएको।

६. साधारण विद्यालयतर्फका कक्षा ५,८ र १० का संस्कृत विषय (अस्माकम् संस्कृतम्)का पाठ्यपुस्तक विकास गरिएको।
७. संस्कृत तथा गुरुकुलतर्फ कक्षा ९ र १० का ऐच्छिक विषय (दर्शनशास्त्र, वास्तुशास्त्र, इतिहासपुराण)का तीनओटा पाठ्यक्रम विकास गरिएको।
८. संस्कृत तथा गुरुकुलतर्फ कक्षा ८ (संस्कृत भाषा, संस्कृत व्याकरण, नीतिशास्त्र र कर्मकाण्ड) र कक्षा १० (ज्योतिष, कर्मकाण्ड, अनिवार्य संस्कृत भाषा र व्याकरण) का पाठ्यपुस्तक विकास गरिएको।
९. पाठ्यक्रम विकास तथा मूल्याङ्कन परिषद्द्वारा संस्कृततर्फ र अवधि भाषाको पाठ्यक्रम विकास गरिएको।
१०. सामान्य कानून र पर्यटन व्यवसाय, बजारशास्त्र र होटल व्यवस्थापन र सहकारी शिक्षा, वित्त तथा बैङ्क र मानवीय मूल्य शिक्षा विषयको पाठ्यपुस्तक विकास गरिएको।
११. प्राविधिक तथा व्यावसायिक धारका माध्यमिक तह कक्षा ९-१२ का विभिन्न विषयको पाठ्यक्रम विकास भएको।

१.८.१० व्यावसायिक शिक्षा तथा तालिम अभिवृद्धि परियोजना - दोस्रो

नेपाल सरकार शिक्षा, विज्ञान तथा प्रविधि मन्त्रालयद्वारा विश्व बैंकको आर्थिक सहयोगमा व्यावसायिक शिक्षा तथा तालिम अभिवृद्धि परियोजना पहिलो २३ अगष्ट २०११ देखि ३१ बक्टुवर २०१५ सम्म सफलता पूर्वक सम्पन्न भई हाल दोस्रो चरणको रूपमा २५ सेप्टेम्बर २०१७ देखि १६ जुलाई २०२३ सम्म विश्व बैंकको ६० मिलियन अमेरिकी डलर ऋण सहयोगमा कार्यान्वयनमा रहेको छ। सीपयुक्त तथा रोजगारउन्मुख जनशक्तिको आपूर्ति बढाउन गुणस्तरीय तालिमको पहुँच अभिवृद्धि गर्नु र नेपालमा प्राविधिक तथा व्यावसायिक शिक्षा एवम् तालिम पढतिलाई सुदृढ गर्नु परियोजनाको प्रमुख उद्देश्य रहेको छ। परियोजना कार्यान्वयन संयन्त्रलाई हेर्दा शिक्षा सचिवको अध्यक्षतामा ६ सदस्यीय परियोजना कार्यान्वयन समिति, प्राविधिक शिक्षा तथा व्यावसायिक तालिम परिषद्को सदस्य सचिवको अध्यक्षतामा ९ सदस्यीय प्राविधिक सहयोग समिति र परियोजना निर्देशक (सहसचिव) सहित १२ जना निजामती सेवा र १६ जना सहायक तह (करार सेवा) गरी २८ जना कर्मचारी दरबन्दीको परियोजना सचिवालय रहेको छ। यसको कार्यालय बुद्धनगर, काठमाण्डौमा रहेको छ। उक्त परियोजनाबाट यस आर्थिक वर्षमा सम्पादित कार्यहरू निम्नानुसार रहेका छन्।

१. दातृ निकाय विश्व बैङ्कसँग Final Mission तथा Technical Mission सम्पन्न भएको।
२. छोटो अवधिको (३९० घण्टा) तालिमको सिप परीक्षण तथा आय रुजु सहित तालिम कार्यक्रम सम्पन्न भएको।
३. कार्यस्थलमा आधारित १० महिने तालिम (Professional Training with OJT) को सिप परीक्षण सहित तालिम कार्यक्रम सम्पन्न भएको।
४. काठमाडौँ विश्वविद्यालयसँग भएको सम्झौता बमोजिम संयुक्त अनुगमनसम्बन्धी कार्य सम्पन्न भएको।

५. TSLC/Diploma तहमा अध्ययन गरेका विद्यार्थीलाई उपलब्ध गराउने छात्रवृत्तिको रकम विद्यार्थीको खातामा निकासा गरेको।
६. सामुदायिक प्राविधिक विद्यालयमा ICT Support Programme का लागि ५० विद्यालयलाई ICT अनुदान रकम निकासा गरेको।
७. ३४ ओटा प्राविधिक शिक्षालय/विद्यालयलाई गुणस्तर सुधार अनुदान रकम निकासा गरेको।
८. ८ ओटा प्राविधिक विद्यालयलाई गुणस्तर सुधार अनुदान निकासा गरेको।

१.८.११ शिक्षाको लागि खाद्य कार्यक्रम परियोजना

शिक्षाका लागि खाद्य कार्यक्रम परियोजनाले यस आर्थिक वर्षमा सम्पादन गरेका कार्यहरू निम्नानुसार रहेका छन्।

१. २२५ जना खाजा पकाउने भान्छा (कुक) को क्षमता अभिवृद्धि कार्यक्रम सञ्चालन गरेको।
२. बझाङ, बाजुरा, अछाम र दार्चुला जिल्लाका कक्षा १ देखि ६ सम्म अध्ययनरत विद्यार्थीहरूलाई दिवा खाजाबाट २७६२ मेट्रिक टन खाद्यान्नहरू उपलब्ध गराएको।
३. स्थानीय तहका पदाधिकारीहरूका लागि २ पटक अभिमुखीकरण कार्यशाला सञ्चालन गरेको।
४. दिवा खाजा कार्यक्रमले शैक्षिक स्थिति र पोषण स्वास्थ्यमा सुधार आई भर्नादर र कक्षा छाड्ने दरमा कमी आएको।

१.८.१२ शैक्षिक गुणस्तर परीक्षण केन्द्र

शिक्षा मन्त्रालय पद्धतिका निकायलाई आफ्नो कार्यसम्पादन स्तर तथा शिक्षण संस्थाहरूलाई विद्यार्थी उपलब्धि प्रति जवाफदेही बनाउने उद्देश्यले शैक्षिक निकायको कार्यसम्पादन तथा विद्यार्थीको सिकाइ उपलब्धिस्तर परीक्षणका लागि एक स्वतन्त्र र स्वायत्त निकायको संस्थागत व्यवस्थाको परिकल्पना विद्यालय क्षेत्र सुधार योजना (२०६६-२०७२) ले गरेअनुसार नेपाल सरकारबाट शिक्षा मन्त्रालय अन्तर्गत शैक्षिक गुणस्तर परीक्षण केन्द्रको स्थापना २०६६ साल कार्तिकमा भएको हो।

शैक्षिक गुणस्तर परीक्षण केन्द्रको कार्यक्षेत्र

नेपाल सरकार मातहतका शैक्षिक निकाय तथा विद्यालयहरूलाई प्रमाणमा आधारित भई पृष्ठपोषण प्रदान गर्ने उद्देश्यका साथ स्थापित शैक्षिक गुणस्तर परीक्षण केन्द्रका प्रमुख कार्यक्षेत्रहरू देहायका विषयवस्तुसँग सम्बन्धित छन्।

१. विद्यार्थीहरूको सिकाइ उपलब्धिको राष्ट्रिय परीक्षण।
२. विद्यालय तथा शैक्षिक निकायहरूको कार्यसम्पादन परीक्षण।
३. प्रारम्भिक कक्षा पठन सिप परीक्षण।
४. शैक्षिक मुद्दाहरूमा विषयगत अध्ययन/अनुसन्धान।

५. प्रारम्भिक बालविकास केन्द्र र बालबालिकाको परीक्षण ।

शैक्षिक गुणस्तर परीक्षण केन्द्रबाट सम्पादित कार्यहरू

१. विद्यालय कार्यसम्पादन परीक्षण र राष्ट्रिय विद्यार्थी उपलब्धि परीक्षणको प्रभाव अनुगमन तथा सुपरिवेक्षण गरिएको ।
२. कक्षा १० को विद्यार्थी उपलब्धि र राष्ट्रिय परीक्षण सम्पन्न भएको ।
३. ३९५ ओटा सामुदायिक र ५० ओटा संस्थागत माध्यमिक विद्यालयहरूको विद्यालय कार्यसम्पादन परीक्षण सम्पन्न गरिएको ।
४. ३५ नमुना माध्यमिक विद्यालयका प्रधानाध्यापकहरूको नेतृत्व कार्यसम्पादन परीक्षण सम्पन्न भएको ।
५. ३१ जिल्लाका २८० बालविकास केन्द्रको कार्यसम्पादन परीक्षण कार्य सम्पन्न भएको ।
६. ३५ पालिका, २ शिक्षा तालिम केन्द्र र २ गैरसरकारी संस्थाको कार्यसम्पादन परीक्षण सम्पन्न भएको ।
७. प्रदेश तथा केन्द्रस्तरमा नतिजा प्रबोधीकरण तथा प्रकाशनहरू वितरण गरिएको ।
८. पठन सिप विकासका लागि बेञ्चमार्क तयार गरी स्वीकृत गरिएको ।

१.८.१३ राष्ट्रिय किताबखाना (शिक्षक)

सेवानिवृत्त शिक्षकहरूलाई निवृत्तभरण, उपदान लगायतका सेवा सुविधा दिने व्यवस्था वि.सं २०३५ सालमा भएपछि अभिलेख राख्ने र सेवा सुविधा प्रदान गर्ने कार्य साबिकको क्षेत्रीय शिक्षा निर्देशनालयबाट हुँदै आएकोमा अलग्गै निकायबाट उक्त कार्य संचालन गर्ने उद्देश्यले मन्त्रपरिषद्को मिति २०५४ माघ २ गतेको निर्णयबमोजिम शिक्षा नियमावली, २०४९ को छैठौँ संशोधन, २०५४ ले विद्यालय शिक्षक किताबखाना स्थापना भएको हो । नेपालको संविधान, २०७२ जारी भएपश्चात मुलुक संघीय संरचनामा गएसँगै नेपाल सरकार मन्त्रपरिषद्को मिति २०७५ आषाढ ४ गतेको निर्णयानुसार संघीय मामिला तथा सामान्य प्रशासन मन्त्रालय मातहत निजामती किताबखाना, विद्यालय शिक्षक किताबखाना र प्रहरी किताबखानालाई गाभेर राष्ट्रिय किताबखाना बनाइएको छ । यसपछि यस किताबखानाले राष्ट्रिय किताबखानाको विद्यालय शिक्षक महाशाखाको रूपमा कार्य गर्दै आएको छ ।

राष्ट्रिय किताबखाना (शिक्षक) का कार्यहरू

१. स्थायी शिक्षकको वैयक्तिक तथा नोकरी विवरण (सिटरोल) दर्ता गरी नियुक्ति, पदस्थापन, सरुवा, बढुवा, तालिम, शैक्षिक योग्यता, पुरस्कार, विभागीय कारवाही, असाधारण एवम् अध्ययन विदा, उपचार खर्चको रकम जस्ता शिक्षकसँग सम्बन्धित विवरणहरू वैयक्तिक तथा नोकरी विवरण (सिटरोल) फाइलमा संलग्न गरी अद्यावधिक गर्ने ।
२. शिक्षकको वार्षिक तलवी प्रतिवेदन पारित गर्ने ।
३. ६ महिना अगावै शिक्षकलाई अनिवार्य अवकाशको जानकारी दिनेसम्बन्धी सूचना व्यवस्थापन गर्ने ।

४. सेवाबाट अलग भएका शिक्षकको विरामी विदा (अस्थायीको समेत) उपचार खर्च, उपदानको रकम निकास दिने तथा निवृत्तभरण, पारिवारिक निवृत्तभरण, पारिवारिक वृत्ति, शैक्षिक भत्ता तथा सन्तति वृत्ति जस्ता सुविधा किटान गरी नि.भ.अधिकारपत्र (पेन्सनपट्टा) प्रदान गर्ने।
५. शिक्षा ऐन र नियमावलीमा व्यवस्था भएअनुसार सेवा अवधि गणना गर्ने।
६. निवृत्तभरण प्राप्त शिक्षकलाई परिचयपत्र प्रदान गर्ने।
७. स्थायी शिक्षकको स्थायी ठेगाना परिवर्तन गर्ने।
८. शिक्षकको अभिलेख तथा सुविधासम्बन्धी सूचना केन्द्रको रूपमा काम गर्ने।
९. शिक्षकको सम्पत्ति विवरणको वार्षिक रूपमा अभिलेख राख्ने।
१०. सम्बन्धित निकाय तथा शिक्षकलाई शिक्षकको अभिलेखअनुरूपका तथ्याङ्कहरू नियमानुसार उपलब्ध गराउने।
११. शिक्षकको अभिलेखलाई निरन्तर आधुनिक प्रविधिअनुरूप व्यवस्थित एवम् अद्यावधिक गर्दै जाने।

राष्ट्रिय किताबखाना (शिक्षक) बाट सम्पादित कार्यहरू

१. ४०२६ जना शिक्षकहरूको निवृत्तभरण/उपदान सुविधा निर्धारण गरेको।
२. १२२०२ जना शिक्षकको सिटरोल दर्ता गरेको।
३. १४८ जना द्वन्द्व पीडित शिक्षकहरूको गोल्डेन ह्यान्डसेक बापतको सुविधा निर्धारण गरेको।
४. ८४३४५ जना स्थायी शिक्षकहरूको सम्पत्ति विवरण दर्ता गरेको।
५. सेवानिवृत्त भैसकेका २७८ जना शिक्षकहरूको निवृत्तभरणमा प्राविधिक ग्रेड निर्धारण गरेको।
६. ६२२ पालिकामा कार्यरत स्थायी शिक्षकहरूको तलबी प्रतिवेदन पारित गरेको।

१.८.१४ केशर पुस्तकालय

केशर सम्शेरले आफ्नो निजी पुस्तकालय नेपाल सरकारलाई हस्तान्तरण गरेपछि वि.सं. २०२६ सालदेखि केशर पुस्तकालयको रूपमा सञ्चालन हुँदै आएको छ। यो पुस्तकालय हाल शिक्षा, विज्ञान तथा प्रविधि मन्त्रालय अन्तरगत एक सरकारी पुस्तकालयको रूपमा सञ्चालन भैरहेको छ। उक्त पुस्तकालयमा ६२००० पुस्तक तथा अन्य महत्त्वपूर्ण कागजात र सङ्कलनहरू रहेका छन्।

केशर पुस्तकालयद्वारा सम्पादन भएका कार्यहरू

१. ११२३७ जना पाठकलाई पुस्तकालय सेवा प्रदान गरेको।
२. ५३० थान पुस्तकको डिजिटाइजेसन कार्य सम्पन्न गरेको।
३. ४५२ थान पुस्तक तथा पत्रपत्रिका बाइन्डिङ कार्य सम्पन्न भएको।
४. १२८८ थान पुस्तक खरिद तथा २६९ थान पुस्तक उपहारबापत प्राप्त भएको।

१.८.१५ डिल्लीरमण कल्याणी रेग्मी पुस्तकालय

डा. डिल्लीरमण रेग्मीले आफ्नो अध्ययन अनुसन्धानको क्रममा संकलन गरेका पुस्तक, पत्रपत्रिका साथै पुरातात्विक वस्तुको संकलनलाई वि.सं. २०३७ सालमा आफ्नो निजी पुस्तकालय संग्रहालय र भवनहरू नेपाली जनतालाई अध्ययन अनुसन्धान गर्न पाउने गरी आफ्नो शेषपछि नेपाल सरकार शिक्षा मन्त्रालयलाई बकस पत्र गरिदिनु भएको थियो। उहाँको इच्छानुसार उहाँको देहबसान पछि नेपाल सरकार शिक्षा मन्त्रालयद्वारा "डिल्लीरमण कल्याणी रेग्मी स्मारक पुस्तकालय विकास समिति" गठन (आदेश) २०६० जारी गरी सञ्चालन र व्यवस्थापनका लागि ७ सदस्यीय समितिको व्यवस्था गरिएको छ। वि सं २०६१ साल पुष ३ गतेबाट यो पुस्तकालय सर्वसाधारणका लागि खुला गरिएको हो। हाल यस पुस्तकालयमा ३५ हजार भन्दा बढी पुस्तक पत्रपत्रिका र जर्नलहरू रहेका छन्।

पुस्तकालयबाट सम्पादित कार्यहरू

१. ७४५ थान पुस्तक खरिद गरेको, ५३ थान पुस्तक उपहार प्राप्त गरेको।
२. ५६१४ जनालाई पुस्तकालय सेवा प्रदान गरेको।

१.८.१६ नेपाल राष्ट्रिय पुस्तकालय

नेपाल राष्ट्रिय पुस्तकालयको स्थापन वि.सं. २०१३ साल पुस महिनामा भएको थियो। सर्वप्रथम राजगुरु पाण्डेको निजी पुस्तकहरू खरिद गरेर पुस्तक सङ्कलन कार्य सुरु गरिएको थियो। त्यस समयमा यो पुस्तकालय सिंहदरबार भित्रको सिक्री ढोका भन्ने भवनमा रहेको थियो। सिंहदरबारमा रहेको केन्द्रीय सचिवालयको पुस्तकालय गाभेर यसलाई अझ ठूलो बनाइएको थियो। वि.सं. २०१७ सालमा हरिहरभवनमा रहेको पुस्तकालय हाल सानोठिमी, भक्तपुरमा रहेको छ।

पुस्तकालयबाट सम्पादित कार्यहरू

१. पुस्तकालयमा प्रयोगका लागि पुस्तकालयमा रहेका ज्ञान सामग्री तथा पाठ्यपुस्तक खोज्न सकिने गरी १०००० पुस्तकको आर्काइभ गरिएको।
२. ७६२० पुराना तथा महत्त्वपूर्ण पुस्तकहरूको कन्टेन्ट जस्तै पुस्तकको शीर्षक, लेखकको नाम, प्रकाशक आदिको विवरण सहित कन्टेन्ट डिजिटलाईजेसन गरेको।
३. ७०० पुराना पत्रिका बाइन्डिङ गरिएको।
४. पुस्तकालयमा दैनिक औसत ६० जनाको पाठकलाई सेवा प्रवाह गरेको।
५. Koha Software राखी पुस्तकको वर्गीकरण, डाटा इन्ट्री, पुस्तक सेल्भिङ्ग, स्पाईनिङ्ग लेटरिङ्ग आदि कार्य गरि सुरक्षित व्यवस्थापन गरिएको।
६. ५० वटा विभिन्न शीर्षकको जर्नल तथा पत्रपत्रिकाको लागि प्रदान गरिने अन्तराष्ट्रिय मापडण्ड सङ्केत नम्बर ISSN (International Standard Serial Number) दिइएको।
७. आ.व. २०७९/८० को मसान्तसम्म २५०७६ पुस्तकहरूको अभिलेख कोहा पुस्तकालय व्यवस्थापन सफ्टवेयरमा प्रविष्ट गरेको।

१.८.१७ युनेस्कोका निमित्त नेपाल राष्ट्रिय आयोगको सचिवालय

दोस्रो विश्वयुद्ध पश्चात विश्वलाई आपसी शान्ति मैत्री र विकासको माध्यमबाट समुन्नत गर्ने अभिप्रायले स्थापित संयुक्त राष्ट्र संघको बहुआयामिक पहल मध्ये विश्व शान्तिमा शिक्षा, विज्ञान, संस्कृति, सञ्चार र सामाजिक तथा मानवीय क्षेत्रमा अनुसन्धान सशक्तिकरण र विकास गर्ने उद्देश्य सहित विशिष्टकृत संस्थाको रूपमा स्थापित युनेस्को संयुक्त राष्ट्र संघको विशिष्टकृत सङ्गठन हो। यसको स्थापना सन् १९४५ नोभेम्बर १६ मा भएको हो। यसको प्रधान कार्यालय फ्रान्सको पेरिसमा रहेको छ। सन् १९५३ देखि नेपाल युनेस्कोको सदस्य भएको हो।

युनेस्कोका प्रत्येक सदस्य राष्ट्रले आफ्नो देशमा राष्ट्रिय आयोग गठन गरी सोही आयोग मार्फत सरकार र युनेस्कोबिच सञ्चार तथा समन्वय गर्ने गराउने, युनेस्कोबाट सदस्य राष्ट्रले प्राप्त गर्ने सहयोगमा अभिवृद्धि गर्ने गराउने साथै युनेस्को सम्बद्ध कार्यक्रम कार्यान्वयन गर्ने गर्दछन्। नेपाल पनि उक्त संगठनको सदस्य राष्ट्र भएकोले यसै सन्दर्भमा युनेस्कोका निमित्त नेपाल राष्ट्रिय आयोगको स्थापना वि.सं. २०११ मा भएको हो। युनेस्कोको प्रधान कार्यालयसंग समन्वय गरी युनेस्को सम्बद्ध कार्यहरूलाई सहजता प्रदान गर्न पेरिसस्थित नेपाली दुतावासलाई नेपाल सरकारको स्थायी प्रतिनिधिको रूपमा कार्य गर्न तोकिएको छ।

युनेस्कोका निमित्त नेपाल राष्ट्रिय आयोगको उद्देश्य

१. शैक्षिक, बैज्ञानिक तथा सांस्कृतिक कार्यक्रमको माध्यमबाट नेपाली जनताको आर्थिक, सामाजिक एवम् बौद्धिक विकासमा सहयोग पुर्याउने।
२. शिक्षा, संस्कृति, विज्ञान, आमसञ्चार तथा सामाजिक क्षेत्रमा अध्ययन अनुसन्धान, तालिम, गोष्ठी, सभा, सम्मेलन आदि गर्ने गराउने।
३. आफ्नो देशको गौरवमय संस्कृतिको वैभवलाई विश्वका अन्य राष्ट्रहरूमा परिचित गर्ने गराउने।
४. युनेस्कोको उद्देश्य एवम् कार्यक्रमहरूको प्रचारप्रसार गरी सर्वसाधारण समक्ष पुर्याउने।
५. युनेस्कोको सहयोगमा सञ्चालित राष्ट्रिय तथा क्षेत्रीय विकास आयोजना एवम् कार्यक्रमहरूको कार्यान्वयनमा सहयोग पुर्याउने।
६. आयोग अन्तर्गत गठन हुने विभिन्न विषय तथा विशेष समिति, युनेस्को क्लवहरूको राष्ट्रिय महासङ्घ र युनेस्को सम्बद्ध परियोजना सञ्जाल (ASPnet) हरूको समन्वय र सहकार्यमा सहयोग पुर्याउने।

आयोगबाट सम्पादित कार्यहरू

१. युनेस्कोका नवप्रवर्तन प्रचार प्रसार विषयक एक दिवसीय कार्यशाला काठमाडौं जिल्लाको कीर्तिपुर नगरपालिका, महोत्तरी जिल्लाको सुनपा गाउँपालिका, गोरखा जिल्लाको बारपाक सुलीकोट गाउँपालिका र अर्घाखाँची जिल्लाको सन्धिखर्क नगरपालिकामा सञ्चालन गरिएको।

२. विद्यालयमा दिगो विकास प्राप्तिका लागि भए गरेका क्रियाकलापहरूको लेखाजोखा तथा स्थानीय तहमा राष्ट्रिय कार्यढाँचाको अभिमुखीकरण विषयक दुई दिवसीय कार्यशाला सल्यान जिल्लाको शारदा नगरपालिका र कैलालीको धनगढी नगरपालिकामा सञ्चालन गरी कार्य सम्पन्न गरिएको।
३. साँस्कृतिक सम्पदा (भौतिक/अभौतिक) संरक्षणमा युवा अभियान विषयक दुई दिवसीय कार्यशाला नवलपरासी जिल्लाको सुनवल र झापा जिल्लाको भद्रपुर नगरपालिकामा सञ्चालन गरिएको।
४. रूपान्तरणका निम्ति सिक्नका लागि सिकौँ नागरिक सहभागिता विषयक एक दिवसीय कार्यशाला सुर्खेतको विरेन्द्रनगर नगरपालिकामा सञ्चालन गरिएको।
५. युनेस्कोका विषयहरूमा आधारित सार्वजनिक परीक्षण विषयक एक दिवसीय कार्यशाला सिन्धुपाल्चोक जिल्लाको मेलम्ची नगरपालिका, रोल्पा जिल्लाको रोल्पा नगरपालिका र इलाम जिल्लाको इलाम नगरपालिकामा सञ्चालन गरिएको।
६. भूमण्डलीय नागरिक शिक्षा एवम् जलवायु परिवर्तन र प्राकृतिक प्रकोपसम्बन्धी सचेतना विषयक दुई दिवसीय कार्यशाला रसुवा जिल्लाको कालिका गाउँपालिकामा सञ्चालन गरिएको।
७. विज्ञान तथा प्रविधिसँग सम्बन्धित बाल प्रतिभा खोजी विषयक दुई दिवसीय कार्यशाला धनुषा जिल्लाको सबैला नगरपालिकामा सञ्चालन गरिएको।
८. युनेस्को ग्रामको विकाससँग सम्बन्धित कार्यक्रम युनेस्को सङ्ग्रहालय ग्राम जगडोल सामुदायिक वन परियोजना तथा आयोजना इकाई कार्यालयलाई रु ३ लाख २४ हजार अनुदान उपलब्ध गराइएको।
९. विश्व कविता दिवस मार्च २१ को अवसरमा १३ मातृभाषाका कविता वाचन कार्यक्रम सञ्चालन गरिएको।
१०. युनेस्कोका निमित्त नेपाल राष्ट्रिय आयोगको विधान बमोजिम आयोग र नयाँ विषय समिति गठन गरिएको।
११. नेपाल युनेस्को सङ्घ संस्था तथा क्लबहरूको राष्ट्रिय महासङ्घको आयोजनामा युनेस्को क्लबका सक्रिय व्यक्तित्वहरूका लागि साक्षरता तथा नेतृत्व विकाससम्बन्धी तालिम सम्पन्न गरिएको।

१.८.१८ केन्द्रीय आयोजना कार्यान्वयन इकाई

२०७२ साल बैशाख १२ गतेको भूकम्प र त्यस पछिका पराकम्पहरूबाट पूर्ण तथा आंशिक रूपमा क्षतिग्रस्त भएका विद्यालयहरूको पुनर्निर्माण गर्ने कार्य राष्ट्रिय पुनर्निर्माण प्राधिकरण अन्तर्गत केन्द्रीय आयोजना कार्यान्वयन इकाई (शिक्षा) ले सम्पादन गर्दै आएकोमा विद्यालय भवनको सम्पादन हुन बाँकी कामलाई निरन्तरता दिई उक्त कार्य जिम्मेवारी सम्पन्न गर्ने उद्देश्यका साथ आ.व.२०७८/७९ देखि केन्द्रीय आयोजना कार्यान्वयन इकाईलाई शिक्षा, विज्ञान तथा प्रविधि मन्त्रालय मातहतमा ल्याइएको छ। इकाईबाट यस वर्ष सम्पादन भएका कार्यहरू निम्नानुसार छन्।

१. भूकम्प अति प्रभावित १४ जिल्लामा DRSP बाट १४१ विद्यालय प्रबलीकरण (Retrofit) गर्ने क्रमागत कार्यक्रममा ४५ सम्पन्न र ९६ निर्माणाधिन रहेको।

२. भूकम्प अति प्रभावित १४ जिल्लामा DRSP बाट निर्माणाधिन २०६ विद्यालयमध्ये १६० सम्पन्न र ४६ को ७०% निर्माण कार्य सम्पन्न भएको।
३. भारतीय अनुदान सहयोगबाट ७ जिल्लामा ७० विद्यालय निर्माणको क्रमागत कार्यक्रम को ९८% निर्माण सम्पन्न भएको तथा १ पुस्तकालय पुनर्निर्माण गर्नेकार्य ९०%सम्पन्न भएको।
४. साउदी फण्डको सहयोगमा भुकम्पबाट क्षति भएका २५ विद्यालयको पुनर्निर्माण सम्पन्न गर्ने कार्यक्रम अन्तरगत १९ विद्यालय सम्पन्न भएको ६ ओटा विद्यालयको निर्माणकार्य अन्तिम चरणमा रहेको समग्रमा ९६% निर्माण कार्य सम्पन्न भएको।
५. भूकम्प अति प्रभावित ६ जिल्लामा ESRP बाट २७४ विद्यालय निर्माण गर्ने कार्यक्रम मध्ये सतप्रतिशत कार्यसम्पन्न भएको।
६. दुईहजार भन्दा बढी विद्यार्थी भएका विद्यालयहरूको भौतिक पूर्वाधार विकास गर्ने कार्यक्रम कार्यान्वयनका लागि कार्यविधि निर्माण गरी मन्त्रालयमा पेश भएको सन्दर्भमा कार्यविधि स्वीकर्त नहुदा कार्यक्रम कार्यान्वयन हुन नसकेको।

१.८.१९ मेडिकल कलेज पूर्वाधार निर्माण विकास समिति, गेटा, कैलाली

१. मेडिकल कलेजको भवन तथा अन्य भौतिक संरचनाहरूको निर्माण र फर्निचिड् कार्य भएको।

१.८.२० बुटवल मेडिकल कलेज पूर्वाधार निर्माण विकास आयोजना

२. कटान गरिने रूखमा नम्बरिड गरिएको।
३. स्रोत सुनिश्चितताका लागि अर्थ मन्त्रालयमा पेश गरिएको।

१.८.२१ राष्ट्रिय विधि विज्ञान प्रयोगशाला

घटनाहरूको सत्य तथ्य पत्ता लगाउन भौतिक प्रमाणको प्रशोधन गर्ने उद्देश्यले विश्वका विभिन्न देशहरूमा सुविधा सम्पन्न विधि विज्ञान प्रयोगशाला स्थापना गरिएको हुन्छ। नेपालमा पनि आधुनिक किसिमको साधन सुविधा सम्पन्न, स्वतन्त्र विधि विज्ञान प्रयोगशालाको आवश्यकता महसुस गरी सन् १९८३ मा कानून सुधार आयोगको सिफारिसबमोजिम सर्वप्रथम नेपालमा राष्ट्रिय विधि विज्ञान प्रयोगशाला स्थापना भई नेपाल विज्ञान तथा प्रविधि प्रज्ञा प्रतिष्ठान (NAST) अन्तर्गत सन् १९८६-१९९५ सम्म सञ्चालन भएको पाइन्छ। सन् १९९५-२००० सम्म राष्ट्रिय विधि विज्ञान प्रयोगशाला कानून, न्याय तथा संसदीय मामिला मन्त्रालय अन्तर्गत सञ्चालनमा रहयो भने हाल नेपाल सरकारको निर्णय बमोजिम शिक्षा, विज्ञान तथा प्रविधि मन्त्रालय अन्तर्गत स्वतन्त्र संस्थाको रूपमा राष्ट्रिय विधि विज्ञान प्रयोगशाला सञ्चालनमा रहेको छ।

राष्ट्रिय विधि विज्ञान प्रयोगशाला विकास समितिको कार्य विवरण

१. विधि विज्ञान (Forensic Science)सँग सम्बन्धित विभिन्न विषय क्षेत्रहरूमा अध्ययन, अनुसन्धान, परीक्षण तथा विश्लेषण गर्ने गराउने।
२. अपराध अनुसन्धान तथा न्याय सम्पादनमा सहयोग पुर्याउन विभिन्न भौतिक प्रमाणहरू (Physical Evidences) विषादी, लागू औषध, डि.एन.ए., वन्यजन्तुका अखेटोपहार विवादित लिखत आदिको वैज्ञानिक परीक्षण गर्ने।
३. अदालतबाट माग भएका विवरण उपलब्ध गराउने वा विशेषज्ञलाई अदालतमा उपस्थित गराई बयान वा बकपत्र गराउने।
४. प्रयोगशालाको सेवा प्राप्त सरकारी, अर्धसरकारी तथा गैरसरकारी संस्थामा कार्यरत व्यक्तिलाई विधि विज्ञान सम्बन्धमा आवश्यक तालिम दिने।

प्रयोगशालाबाट सम्पादित कार्यहरू

१. लागू औषधसँग सम्बन्धित परीक्षणका लागि प्रहरीबाट प्राप्त हुन आएका ८७६ केसका १६२४ नमुनाहरूको परीक्षण गरी सम्बन्धित निकायहरूमा परीक्षण प्रतिवेदन पठाइएको।
२. विवादित प्रलेख ईकाईमा २३ केसका ८८९३ नमुना परीक्षण गरी सम्बन्धित निकायहरूमा परीक्षण प्रतिवेदन पठाइएको।
३. बायोलोजी इकाईमा २ केसका ३ नमुना परीक्षण गरी सम्बन्धित निकायहरूमा परीक्षण प्रतिवेदन पठाइएको।
४. प्रयोगशाला भवनमा तला थपको कार्य सम्पन्न गरी विवादित प्रलेख इकाई र लागू औषध इकाईलाई भाडाको घरबाट स्थानान्तरण गरिएको।
५. थर्मोमिक्सर लगायतका उपकरण प्राप्त गरेको।

१.८.२२ विपी कोइराला मेमोरियल प्लानेटेरियम र अब्जरभेटरी तथा विज्ञान सङ्ग्रहालय विकास समिति विश्वमा अन्तरिक्ष विजयको महा-अभियानको प्रारम्भ सँगै चन्द्रमा तथा अन्य आकाशीय पिण्डहरू लगायत अन्तरिक्षको अन्वेषण तथा शान्तिपूर्ण प्रयोगसम्बन्धी सन्धि-सम्झौतामा नेपाल १६ अक्टोबर १९६७ मा पक्ष राष्ट्र रहन गएको सन्दर्भमा नेपालमा प्लानेटेरियम, बेधशाला तथा विज्ञान सङ्ग्रहालयको स्थापना, सञ्चालन तथा विकास गरी जनमानसमा वैज्ञानिक चेतना तथा संस्कारमा अभिवृद्धि गर्न, खगोल विज्ञान, खगोल भौतिक विज्ञान, अन्तरिक्ष विज्ञान तथा ज्योति विज्ञानमा अध्ययन अनुसन्धान गर्न, विज्ञान तथा प्रविधिको सार्थक ज्ञानलाई जनमानसमा प्रवाहित गर्न विकास समिति ऐन, २०१३ बमोजिम वि.पी. कोइराला मेमोरियल प्लानेटेरियम तथा अब्जरभेटरी र विज्ञान सङ्ग्रहालय विकास समितिको स्थापना भएको हो।

वि.पी. कोइराला मेमोरियल प्लानेटेरियम तथा अब्जरभेटरी र विज्ञान सङ्ग्रहालय विकास समितिको कार्यविवरण

१. वेधशाला, प्लानेटेरियम तथा विज्ञान सङ्ग्रहालयको स्थापना एवम् सञ्चालन।
२. खगोल एवम् अन्तरिक्ष विज्ञानमा अध्ययन अनुसन्धान गर्ने गराउने।
३. राष्ट्रिय अन्तरिक्ष विज्ञान तथा प्रविधि अनुसन्धान केन्द्रको स्थापना गर्ने।
४. आम जनमानस र विद्यार्थीहरूमा विज्ञानको प्रवर्द्धन गर्ने तथा आम जनमानसमा पुर्याउनलाई राष्ट्र विकासमा सहयोग गर्ने।

सम्पादित कार्यहरू

१. विज्ञान सङ्ग्रहालय परिसरमा कम्पाउण्ड वाल र स्टिल फेन्सिङ् निर्माण कार्य सम्पन्न भएको।
२. जनमानसमा वैज्ञानिक चेतना तथा संस्कारको प्रादुर्भाव गर्न नेपाल टेलिभिजनबाट पाक्षिक रूपमा आजको विज्ञान नामक पाक्षिक कार्यक्रम विकास तथा प्रसारण गरिएको।
३. अन्तर्राष्ट्रिय स्तरको जर्नल Scientific World Volume 16 र २०८० को Astronomical क्यालेन्डर प्रकाशन गरिएको।
४. नगरकोटको राष्ट्रिय वेधशालाबाट स्नातकोत्तर तथा स्नातक तहमा अध्ययनरत विद्यार्थीहरूले निरन्तर रूपमा अनुसन्धान कार्य गरिरहेको।

१.९ आ.व. २०७९/८० को बजेट वक्तव्यका बुँदाअनुसारका प्रगति

क्र. सं.	बजेट बुँदा (आ.व. २०७९/०८०)	बजेटसँग सम्बन्धित प्रगति विवरण
१	१५७. शिक्षामा पहुँच विस्तार गर्नुका साथै पूर्वाधार निर्माण र गुणस्तर सुधार गरी उत्पादनशील र नवप्रवर्तनशील मानव पुँजी विकास गरिनेछ। तथ्य र विज्ञानमा आधारित शिक्षा प्रवर्द्धन गर्दै लगिनेछ। प्रदेश र स्थानीय तहको सहकार्यमा रोजगारमूलक र जीवोपयोगी शिक्षा प्रदान गर्न विद्यालय शिक्षा क्षेत्र सुधार कार्यक्रम कार्यान्वयनमा ल्याइनेछ। आगामी आर्थिक वर्ष युवा साक्षरता शतप्रतिशत पुऱ्याउन तथा माध्यमिक र उच्च शिक्षामा कुल भर्नादर वृद्धि गर्न अभियान सञ्चालन गरिनेछ।	<ul style="list-style-type: none"> • आ.व. २०७९/८० देखि १० वर्षे विद्यालय क्षेत्र सुधार कार्यक्रम कार्यान्वयनमा ल्याइएको। • शैक्षिक सत्रको सुरुवातमा विद्यार्थी भर्ना अभियान सञ्चालन गरिएको। • साक्षर नेपाल अभियानका लागि स्थानीय तहसँग साझेदारीमा आधारित प्रोत्साहन अनुदानबापत ५ करोड वित्तीय हस्तान्तरण गरिएको।
२	१५८. शिक्षालाई सीपसँग, सीपलाई श्रमसँग, श्रमलाई रोजगारीसँग, रोजगारीलाई उत्पादनसँग र उत्पादनलाई	<ul style="list-style-type: none"> • थप १०० विद्यालयमा विस्तार गरी पढ्दै कमाउँदै कार्यक्रम सञ्चालन गरी

	बजारसँग जोड्ने उद्देश्यकासाथ विद्यार्थीलाई कक्षा कोठाबाटै व्यवसायिक ज्ञान र सीप प्रदान गर्न कार्यक्रम सञ्चालन गरिनेछ। हाल १४० ओटा विद्यालयमा सञ्चालित पढ्दै कमाउँदै कार्यक्रमलाई थप १०० ओटा विद्यालयहरूमा विस्तार गर्न आवश्यक बजेट विनियोजन गरेको छु।	त्यस्तो कार्यक्रम सञ्चालन भएको विद्यालयको सङ्ख्या २४० पुगेको।
३	१५९. शिक्षासँगै सीप भन्ने अभियानका साथ माध्यमिक तहमा अध्ययन गर्ने विद्यार्थीहरूलाई सीपमुलक तालिम प्रदान गर्ने गरी पाठ्यक्रम विकास गरिनेछ। माध्यमिक तह उत्तीर्ण भएसँगै स्वावलम्बी बन्न सक्ने गरी विद्यार्थीलाई कुनै एक व्यवसायिक दक्षता हासिल गराई रोजगार वा स्वरोजगार बन्न सक्षम बनाइनेछ। प्राविधिक विषयको स्नातक तह र अन्य विषयमा स्नातकोत्तर तहमा अध्ययनरत विद्यार्थीलाई स्थानीय तहको योजना निर्माण र ग्रामीण विकासमा योगदान गर्ने गरी न्यूनतम ९० दिन स्वयंसेवामा लगाउन सम्बन्धित विश्वविद्यालयले आवश्यक व्यवस्था मिलाउनेछ।	<ul style="list-style-type: none"> प्राविधिक तथा व्यावसायिक शिक्षा सञ्चालन हुने विद्यालयको सङ्ख्या ६८० पुगेको। स्नातक र स्नातकोत्तर तहका विद्यार्थीहरूलाई न्यूनतम ९० दिन स्वयंसेवामा लगाउने निर्देशिका विकास भई मन्त्रालयमा पेश भएको तर निर्वाह खर्चका लागि उपलब्ध गराउनुपर्ने रकमको अभावका कारण कार्य अगाडि नबढेको।
४	१६०. राष्ट्रपति शैक्षिक सुधार कार्यक्रम अन्तर्गत आगामी आर्थिक वर्ष १ हजार २ सय सामुदायिक विद्यालयको प्राविधिक पूर्वाधारसहितका विद्यालय भवन निर्माण गरिनेछ। शिक्षकको क्षमता विकास, कार्यमूलक अनुसन्धान र परियोजना कार्यमा आधारित शिक्षण सिकाइ र विद्यार्थीको क्षमता वृद्धि गर्न वार्षिक कार्ययोजना बनाई शैक्षिक गुणस्तर अभिवृद्धि गर्ने कार्यक्रम सञ्चालन गरिनेछ। यस कार्यक्रमका लागि रु. ८ अर्ब ८८ करोड विनियोजन गरेको छु।	<ul style="list-style-type: none"> १००६ ओटा विद्यालयलाई ४ कोठे र १०१६ विद्यालयलाई २ कोठे भवन निर्माणका लागि १४५५ विद्यालयमा ICT ल्याब स्थापनाका लागि ८ अर्ब ३१ करोड अनुदान वित्तीय हस्तान्तरण गरिएको। कार्यसम्पादनमा आधारित अनुदान प्रति विद्यालय ५०००० र उत्कृष्ट सिकाइ उपलब्धि भएका विद्यालयलाई कार्य सम्पादनमा आधारित अनुदान प्रति विद्यालय २ लाखका दरले प्रदान गरिएको।
५	१६१. माध्यमिक तहको विपन्न लक्षित छात्रवृत्तिलाई थप प्रभावकारी बनाइनेछ। स्थानीय उत्पादनको उपयोगलाई प्राथमिकता दिई दिवा खाजा कार्यक्रमलाई क्रमशः कक्षा ८ सम्म विस्तार गर्ने लक्ष्यका साथ आगामी आर्थिक वर्ष कक्षा ६ सम्म विस्तार गरेको छु।	<ul style="list-style-type: none"> विपन्न लक्षित छात्रवृत्ति कार्यान्वयन मापदण्ड २०७८ बमोजिम वितरण गरिएको।

		<ul style="list-style-type: none"> • विद्यालय दिवा खाजा व्यवस्थापन सहयोगी पुस्तिका २०७७ मा स्थानीय उत्पादनको उपयोगमा जोड दिइएको। • कक्षा ६ सम्मका विद्यार्थीहरूलाई दिवा खाजा कार्यक्रम कार्यान्वयन गरिएको।
६	१६२. डिजिटल सिकाइ सामग्री उपलब्ध गराई विद्यार्थीको सिक्ने क्षमता अभिवृद्धि गरिनेछ। माध्यमिक तहको अंग्रेजी, गणित र विज्ञान विषयको विज्ञ शिक्षकहरूबाट भर्चुअल माध्यमबाट शिक्षणको व्यवस्था गरी गुणस्तरीय शिक्षाको सुनिश्चितता गर्न प्रत्येक प्रदेशका २० ओटा विद्यालयहरूको लागि आवश्यक पर्ने इन्टरनेट, डिजिटल बोर्ड र अन्य सामग्री खरिदका लागि रु. १० करोड विनियोजन गरेको छु।	<ul style="list-style-type: none"> • बजेट कटौतीका कारण यो कार्यक्रम कार्यान्वयन नभएको।
७	१६३. सामुदायिक विद्यालयका प्रधानाध्यापकको शैक्षिक नेतृत्व, सीप तथा व्यवस्थापन क्षमता अभिवृद्धि गर्न तालिमको व्यवस्था गरिनेछ। विद्यार्थीको शैक्षिक नतिजाका आधारमा विद्यालय व्यवस्थापन तथा शैक्षिक सुधारको लागि प्रधानाध्यापकबाट पेश भएको प्रस्ताव विद्यालय व्यवस्थापन समितिबाट स्वीकृत भएमा सो बमोजिमको योजना कार्यान्वयन गर्न रु. ५ लाख सम्म प्रधानाध्यापकले खर्च गर्न पाउने व्यवस्था मिलाएको छु।	<ul style="list-style-type: none"> • बजेट वक्तव्यमा आएको तर यही शीर्षकमा कार्यक्रम नभएकाले कार्यान्वयन नभएको।
८	१६४. हाम्रो विद्यालय: हाम्रो जिम्मेवारी भन्ने भावना जागृत गर्न शिक्षक व्यवस्थापन समिति र अभिभावकबीच नियमित अन्तरसम्वाद गर्ने व्यवस्था मिलाइनेछ। यसै वर्षदिखि कार्यसम्पादन सूचकका आधारमा सामुदायिक विद्यालयहरूलाई श्रेणीकृत गरिनेछ। निश्चित मापदण्ड पूरा गरेका विद्यालयलाई नमूना विद्यालय घोषणा गरी पुरस्कृत गरिनेछ। शैक्षिक कार्यक्रम सञ्चालन गर्दै आएका गुरुकुल, गुम्बा, मदरसा लगायतका शैक्षिक संस्थालाई दिँदै आएको अनुदान कार्यक्रमलाई निरन्तरता दिएको छु।	<ul style="list-style-type: none"> • विद्यालय श्रेणीकरणको कार्य नभएको। • विद्यालयलाई नमूना विद्यालय घोषणा गरी पुरस्कार प्रदान गर्ने कार्यक्रम कार्यान्वयन नभएको।
९	१६५. सरकारी विद्यालय, क्याम्पस र सामुदायिक क्याम्पसमा कार्यरत शिक्षक, प्राध्यापक र कर्मचारीहरूको सेवा सुरक्षा र वृत्ति विकासको सुनिश्चितता गर्न दरबन्दी पुनरावलोकन गरी उपयुक्त संख्या कायम गरिनेछ। रिक्त	<ul style="list-style-type: none"> • विद्यालय शिक्षकको दरबन्दी पुनरावलोकन नभएको, दरबन्दी मिलानको कार्य जारी रहेको र रिक्त

	पदको स्तर निर्धारण गरी स्थायी प्रकृयाबाट पदपूर्ति गर्ने व्यवस्था मिलाइनेछ। स्थानीय तहसँगको सहकार्यमा सामुदायिक विद्यालयहरूको नक्साङ्कन गरी विद्यालय समायोजन गरिनेछ। आवश्यकतानुसार आवासीय विद्यालय निर्माण गरिनेछ।	<ul style="list-style-type: none"> • दरबन्दीमा स्थायी प्रक्रियाबाट १३४९४ जना शिक्षकको स्थायी नियुक्ति भएको। • विद्यालय समायोजनको कार्य स्थानीय तहमार्फत भैरहेको। • १७ ओटा आवासीय विद्यालयहरू निर्माणको कार्य प्रदेशमार्फत भैरहेको।
१०	१६६. विपन्न, दलित, अल्पसंख्यक, लोपोन्मुख जातजाति, पिछडिएको क्षेत्र, दुर्गम तथा हिमाली क्षेत्र र आर्थिक रूपले विपन्न परिवारका बालबालिका तथा विशेष आवश्यकता भएका बालबालिकाहरूको गुणस्तरीय शिक्षामा पहुँच अभिवृद्धि गर्न कार्यक्रम सञ्चालन गरिनेछ।	<ul style="list-style-type: none"> • निर्धारित मापदण्डका आधारमा कक्षा १-१२ का लागि आवासीय छात्रवृत्ति प्रति विद्यार्थी ४०,००० र गैरआवासीय छात्रवृत्ति रु ४०० का दरले वितरण भएको। • निर्धारित मापदण्ड बमोजिम लक्षित समूह छात्रवृत्तिसमेत वितरण भएको।
११	१६७. परिवर्तनकारी आन्दोलन र युद्धका क्रममा जीवन उत्सर्ग गर्ने शहीद एवं वेपत्ता परिवार, विभिन्न आन्दोलनमा घाइते एवं अपाङ्ग भएका र द्वन्द्वपीडित परिवारका बालबालिकाहरूका लागि स्थापित शहीद स्मृति विद्यालयलाई क्रमशः सार्वजनिक प्राविधिक शिक्षालयमा परिणत गरिनेछ।	<ul style="list-style-type: none"> • शहीद स्मृति विद्यालयलाई प्राविधिक शिक्षालयमा परिणत गर्ने कार्य हुन बाँकी रहेको।
१२	१६८. प्राविधिक तथा व्यवसायिक शिक्षा तालिम परिषद्को पुनर्संरचना गरी छुट्टाछुट्टै तालिम गुणस्तर नियामक निकाय र सीपमूलक तालिम कार्यक्रम कार्यान्वयन निकायको रूपमा विकास गरिनेछ। प्राविधिक तथा व्यवसायिक शिक्षाको विस्तार: समृद्धिको आधार भन्ने सोचका साथ हाल सञ्चालनमा रहेका प्राविधिक शिक्षालयको नक्साङ्कन तथा समायोजन गरी पहुँच विस्तार गरिनेछ। प्राविधिक शिक्षालयहरूलाई क्रमशः प्रदेशमा हस्तान्तरण गरिनेछ। प्राविधिक तथा व्यवसायिक शिक्षा तालिम तर्फ रु. ८ अर्ब ३० करोड विनियोजन गरेको छु।	<ul style="list-style-type: none"> • प्राविधिक तथा व्यावसायिक शिक्षा र सिप विकास तालिमसम्बन्धी विधेयक निर्माण गरी अर्थ मन्त्रालयमा सहमतिका लागि पठाइएको, सहमति प्राप्त भैनसकेको।
१३	१६९. नयाँ र उदीयमान विषयमा उच्च शिक्षाको अध्ययनको अवसर स्वदेशभित्रै प्रदान गरी उच्च शिक्षाका लागि विदेश जाने प्रवृत्ति न्यून गर्न सार्वजनिक निजी साझेदारी अवधारणामा अन्तर्राष्ट्रिय स्तरको सूचना प्रविधि	<ul style="list-style-type: none"> • त्रिभुवन विश्वविद्यालयलाई सेन्टर अफ एक्सलेन्सका रूपमा विकास गर्ने अनुदान प्रदान गरिएको।

	<p>अध्ययन प्रतिष्ठान स्थापना गर्न सहजीकरण गरिनेछ। उच्च शिक्षाको अध्ययन अध्यापन कार्यलाई अनुसन्धानमा आधारित बनाउन त्रिभुवन विश्वविद्यालयलाई सेन्टर अफ एक्सिलेन्सका रूपमा विकास गरिनेछ। नेपालका उच्च शैक्षिक संस्थाहरूमा विदेशी विद्यार्थीको लागि आरक्षणको व्यवस्था गरी भर्ना, भिसा र आवासको सहज व्यवस्था गरिनेछ। विदेशी प्राध्यापकहरूलाई समेत सहज भिसा सुविधाको व्यवस्था गरी नेपाल आउन सहजीकरण गरिनेछ।</p>	<ul style="list-style-type: none"> • चिकित्सातर्फका विषयमा नेपाल सरकारलाई २० प्रतिशत निशुल्क छात्रवृत्ति उपलब्ध गराउने शिक्षण संस्थामा विदेशी विद्यार्थीको सिट सङ्ख्या बढीमा ५० प्रतिशत हुने कानुनी व्यवस्था रहेको। • विदेशी विद्यार्थीका लागि भिसा सिफारिसको कार्यमा कुनै असहजता नरहेको।
१४	<p>१७०. गुणस्तरीय स्वास्थ्य शिक्षा र सेवाको विस्तार गरी प्रादेशिक सन्तुलन कायम गर्न विश्वविद्यालयहरूसँगको सहकार्यमा प्रदेश सरकार अन्तर्गतका अस्पतालहरूमा मेडिकल कलेज स्थापना गर्ने नीति लिइनेछ। बुटवल मेडिकल कलेज र लुम्बिनी प्रादेशिक अस्पताल, सुर्खेत मेडिकल कलेज र कर्णाली प्रादेशिक अस्पताल, कर्णाली स्वास्थ्य विज्ञान प्रतिष्ठान र चौरजहारी सामुदायिक अस्पताल तथा गेटा मेडिकल कलेज र सेती तथा महाकाली अस्पताल बीचको सहकार्यमा सम्बन्धित विश्वविद्यालय अन्तर्गत मेडिकल कलेज सञ्चालन गर्ने व्यवस्था मिलाइनेछ। डडेल्धुरामा मेडिकल कलेज स्थापनाको प्रक्रिया अगाडि बढाइनेछ।</p>	<ul style="list-style-type: none"> • गेटा मेडिकल कलेजलाई सहिद दशरथचन्द स्वास्थ्य विज्ञान विश्वविद्यालयका रूपमा सञ्चालन गर्ने निर्णय भई २०८० वैशाख १२ मा विधेयक तर्जुमा गर्ने सैद्धान्तिक स्वीकृति प्राप्त भएको र सो मस्यौदा तयारी भैरहेको। • अस्पताल सञ्चालनसम्बन्धी कार्यको समन्वय स्वास्थ्य तथा जनसङ्ख्या मन्त्रालयबाट भैरहेको।
१५	<p>१७१. जनसंख्याको अनुपातमा चिकित्सक तथा स्वास्थ्यकर्मीको अपर्याप्तता भएको अवस्थालाई मध्यनजर गरी स्वास्थ्य शिक्षामा प्रमाणपत्र तहदेखि विशिष्टिकृत उच्च शिक्षासम्मको अध्ययनलाई सहज बनाउन भर्ना संख्या, भर्ना प्रक्रिया र संस्थागत व्यवस्था सम्बन्धमा आवश्यक कानुनी प्रबन्ध गरिनेछ। स्वास्थ्य शिक्षा उपलब्ध गराउने शिक्षण संस्थाहरूले वर्षको दुईपटक विद्यार्थी भर्ना गर्ने गरी क्षमता विकास गरिनेछ। यसबाट नेपाली विद्यार्थीहरूलाई मेडिकल शिक्षा अध्ययनका लागि विदेशिनु नपर्ने अवस्था सिर्जना हुनुका साथै विदेशी मुद्रा समेत बचत हुनेछ। मेडिकल शिक्षा अध्ययनमा विदेशी विद्यार्थीहरूलाई आकर्षित गर्न आवश्यक पूर्वाधारसहित काठमाडौं बाहिर</p>	<ul style="list-style-type: none"> • चिकित्सा शिक्षा आयोगले चिकित्सासम्बन्धी सम्पूर्ण विषयमा भर्ना, सिट निर्धारणलगायत नियमनका कार्य गरिरहेको। • बुटवल, बर्दिवास, सुर्खेत र गेटा मेडिकल कलेजका लागि सशर्त चालु अनुदान र पूँजीगत अनुदान प्रदान गरेको, बुटवल, बर्दिवास र सुर्खेत मेडिकल कलेजको पूर्वाधार निर्माणका कार्य अगाडि बढ्न नसकेको तर गेटा मेडिकल कलेजको पूर्वाधार निर्माणको कार्य अन्तिम चरणमा पुगेको र गेटा मेडिकल कलेजलाई शहिद दशरथचन्द स्वास्थ्य विज्ञान

	विभिन्न स्थानमा मेडिकल कलेज स्थापना गर्न सहजीकरण गरिनेछ।	विश्वविद्यालयको रूपमा सञ्चालन गर्ने गरी विधेयकको मस्यौदा विकास हुँदै गरेको।
१६	१७२. विभिन्न विषयमा अनुसन्धान तथा अन्वेषण गर्ने निकायहरूबीच समन्वय र सहकार्य गरी अनुसन्धानमूलक कार्यक्रमहरूलाई थप प्रभावकारी बनाउन त्रिभुवन विश्वविद्यालय, काठमाडौं विश्वविद्यालय, नेपाल कृषि अनुसन्धान परिषद र नेपाल विज्ञान तथा प्रविधि प्रतिष्ठानका कार्यकारी प्रमुखहरू सम्मिलित अनुसन्धान तथा विकास समन्वय समिति गठन गरिनेछ। युवा वैज्ञानिकहरूलाई अनुसन्धानमा प्रोत्साहन गरिनेछ। अनुसन्धानका लागि राष्ट्रिय आविष्कार केन्द्र लगायत अन्य आविष्कार केन्द्रसँग सहकार्य र साझेदारी गरिनेछ। त्रिभुवन विश्वविद्यालयका सेडा, सेरिड, सिनास, रिकास्ट लगायत अनुसन्धान केन्द्रहरू तथा अन्य विश्वविद्यालयका अनुसन्धान केन्द्रहरू मार्फत हुने अनुसन्धानको लागि आवश्यक रकम विनियोजन गरेको छु।	<ul style="list-style-type: none"> • अनुसन्धान तथा विकास समन्वय समिति गठन नभएको। • आविष्कार केन्द्रसँग सहकार्य भएको। • त्रिभुवन विश्वविद्यालयका अनुसन्धान केन्द्रमार्फत हुने अन्वेषण र अनुसन्धानका लागि १० करोड बजेट प्रदान गरिएको।
१७	१७३. खगोलशास्त्रसम्बन्धी ज्ञान तथा मनोरञ्जनको लागि सरकारी तथा सार्वजनिक जग्गा एकीकृत गरी काठमाडौं महानगरपालिकाको सहकार्यमा बहुउपयोगी प्लानिटोरियम पार्कसहितको संरचना निर्माण गरिनेछ।	<ul style="list-style-type: none"> • कार्यक्रममा व्यवस्था नभएकाले काम नभएको।
१८	१७४. शिक्षा, विज्ञान तथा प्रविधि मन्त्रालयको लागि रु. ७० अर्ब ५ करोड विनियोजन गरेको छु। शिक्षा क्षेत्रतर्फ प्रदेशमा रु. ५ अर्ब ३२ करोड र स्थानीय तहमा रु. १ खर्ब २१ अर्ब १ करोड हस्तान्तरण गरेको छु।	<ul style="list-style-type: none"> • वार्षिक संशोधित बजेट बमोजिम सङ्घको बजेट ६५,२३,०५ लाख, प्रदेश तहको ५,३८,३७ लाख र स्थानीय १,४०,६०,२७ लाख रहेको।

१.१० माइलस्टोनको प्रगति

आर्थिक वर्ष २०७९/०८० को नीति तथा कार्यक्रम र बजेट वक्तव्यमा आधारित रही तय गरिएको मुख्य क्रियाकलाप र माइलस्टोनहरूको निकायगत सङ्ख्यात्मक प्रगति विवरण यस प्रकार रहेको छ।

क्र.सं.	निकायको नाम	कुल	सम्पन्न भएका	कार्य जारी	कार्य हुन नसको	प्रगति प्रतिशत	कैफियत
१	शिक्षा तथा मानव स्रोत विकास केन्द्र	३८	२६	६	६	६८.४२	अर्थ मन्त्रालयबाट वित्तीय हस्तान्तरण नभएको।

२	विश्वविद्यालय अनुदान आयोग	२९	२२	४	३	७५.८६	
३	प्राविधिक तथा व्यवसायिक तालिम परिषद्	१९	१५	४	०	७८.९५	
४	शिक्षा, विज्ञान तथा प्रविधि मन्त्रालय	१७	९	६	२	५२.९४	अर्थ मन्त्रालयबाट सहमति प्राप्त नभएको।
५	केन्द्रीय आयोजना कार्यान्वयन इकाई	१५	२	८	५	१३.३३	अर्थ मन्त्रालयबाट कार्यविधि स्वीकृत नभएको।
६	विपि कोइराला मेमोरियल प्लानेटेरियम र अब्जरभेटरी तथा विज्ञान सङ्ग्रहालय	८	५	०	३	६२.५०	बजेटको कमी।
७	पाठ्यक्रम विकास केन्द्र	७	७	०	०	१००	
८	राष्ट्रिय विधि विज्ञान प्रयोगशाला	६	५	१	०	८३.३३	
९	चिकित्सा शिक्षा आयोग	३	३	०	०	१००	
१०	शैक्षिक गुणस्तर परीक्षण केन्द्र	३	३	०	०	१००	
११	बुटवल मेडिकल कलेज	३	०	१	२	०	अर्थ मन्त्रालयबाट स्रोत सुनिश्चितता नभएको।
१२	राष्ट्रिय परीक्षा बोर्ड	२	०	०	०	०	
	जम्मा	१५०	९९	३०	२१	६६	

१.११ ५०% भन्दा कम प्रगति भएका P1 आयोजनाहरूको प्रगति, कम हुनुका कारण र समस्या समाधानका लागि गरिएका प्रयासहरू

क्र.सं.	आयोजना / बजेट उपशीर्षकको नाम	प्रगति कम हुनुका कारण	समस्या समाधानका लागि गरिएका प्रयास
१	विद्यालय शिक्षा क्षेत्र विकास कार्यक्रम (केन्द्र)	- केही शीर्षकमा आर्थिक वर्षको अन्त्यसम्म पनि बजेट रोक्का हुनु - वित्तीय हस्तान्तरणका लागि अर्थ मन्त्रालयमा पेश गरिएको	- बजेट फुकुवाका लागि कारणसहित समयमै पेश गरिएको। - फाइल पेश पश्चात नियमित रूपमा Follow up गरिएको।

		<p>कार्यक्रमको विषयमा निर्णय नहुनु (भौतिक निर्माण - ३० करोड, प्राविधिक धार - ८ करोड र पढ्दै कमाउँदै - १५ करोड, विपन्न लक्षित छात्रवृत्ति - ५ करोड, दिवा खाजाको १ अर्व रकम निकासानहुनु वालविकास सहजकर्ताको वढेको पारिश्रमिक १५ करोड वचत हुनु)</p> <p>- समर्पण गरिएको बजेट कटौती नहुनु (करिव १० करोड)।</p>	
--	--	--	--

१.१२ सूचकगत प्रगति

सूचकमा आधारित विगत ५ वर्षको सङ्ख्यात्मक प्रगति तलको तालिकामा प्रस्तुत गरिएको छ।

क्र.स.	सूचकहरू	२०७५	२०७६	२०७७	२०७८	२०७९
१.	आधारभूत शिक्षा प्रारम्भिक बालविकास/पूर्वप्राथमिक शिक्षा समेत					
१.१	पूर्वप्राथमिक शिक्षामा कूल भर्ना दर	८४.७	८६.२	८७.६	८९.६	९४.९
१.२	पूर्वप्राथमिक शिक्षामा अनुभव भई कक्षा १ मा नवप्रवेशीको प्रतिशत	६६.९	६८.६	७०.२	७४.९	७६.७
१.३	कक्षा १ मा कुल प्रवेशदर	१२३.९	१२१.९	१२०.७	१२७.०	१२५.७
१.४	कक्षा १ मा खुद प्रवेशदर	९६.३	९६.९	९७.३	९६.३	९५.९
१.५	कुल भर्नादर (कक्षा १-५)	११८.८	११९.२	११८.२	१२२.०	१२९.५
१.६	खुद भर्नादर (कक्षा १-५)	९६.५	९७.१	९७.४	९६.९	९७.१
१.७	कुल भर्नादर (कक्षा १-८)	१०९.३	११०.४	११३.२	११८.०	११९.३
१.८	खुद भर्नादर (कक्षा १-८)	९२.७	९३.४	९४.७	९५.१	९६.१
१.९	कक्षा १-८ को खुद भर्नादरमा लैगिक समता सूचकांक	०.९८	०.९८	०.९९	०.९९	१.०
१.१०	कक्षा ८ मा टिकाउ दर	७७.९	७९.३	८२.२	८५.१	८५.७
१.११	आधारभूत शिक्षाको तह पूरा गर्नेको दर	७१.३	७२.७	७५.३	७६.२	७७.१
१.१२	५-१२ वर्ष उमेरका विद्यालय बाहिर रहेका बालबालिकाको प्रतिशत	७.३	६.७	५.४	४.९	३.९
१.१३	कक्षा ३ मा विद्यार्थीको पठन सक्षमता प्रतिशत	-	१४.६	१४.६	४३.७१	-
२.	माध्यमिक शिक्षा (कक्षा ९-१२)					

२.१	कक्षा ९-१० खुद भर्ना दर	६६.२	७१.४	७५.७	७६.१	७६.५
२.२	कक्षा ९-१२ खुद भर्ना दर	४६.४	४७.६	५१.२	५४.३	५७.४
२.३	कक्षा १० सम्मको टिकाउ दर	५८.५	६०.३	६४.६	६६.१	६७.३
२.४	कक्षा १२ सम्मको टिकाउ दर	२२.२	२४.०	२९.२	३३.१	३५.६
२.५	कक्षा ९-१२ मा लैङ्गिक समता सुचकाङ्क	०.९८	०.९९	१.०१	१.०१	१.०१
३.	साक्षरता दर					
३.१	साक्षरता दर ६+वर्ष*	७८.०	७८.०	७८.०	७८.०	७६.३
३.२	साक्षरता दर १५-२४ वर्ष*	८८.६	८८.६	८८.६	८८.६	९४.२
३.३	साक्षरता दर १५ वर्ष*	५७.०	५८.०	५८.०	५८.०	७१.२
४.	शिक्षक व्यवस्थापन					
४.१	आधारभूत तहमा महिला शिक्षक प्रतिशत	४३.१	४३.७	४६.६	४६.५	४७.२
४.२	माध्यमिक तहमा महिला शिक्षक प्रतिशत	१७.४	१९.८	२०.४	२०.४	१७.४

*२०७८ सम्म पक्षेपित

१.१३ बेरुजुसम्बन्धी विवरण

प्रकार	आ.व.०७८/७९			आ.व.०७९/८०	
	फछ्यौट गर्नुपर्ने बेरुजु रकम (रु. हजारमा)	जेठसम्म फछ्यौट भएको बेरुजु रकम (रु. हजारमा)	फछ्यौट प्रतिशत	फछ्यौट गर्नुपर्ने बेरुजु रकम (रु. हजारमा)	फछ्यौट प्रतिशत
विनियोजन तर्फ	२२४९१३३५	३३१७६४०	१४.७५	२०,१९,३९,७७	०
कोषतर्फ	८८६२७०९	२२९२३९	२.५९	१०,५३,२६,२४	०

१.१४ गुनासो तथा उजुरी व्यवस्थापन

क्र.सं.	(क) आ.व. २०७९/८० मा हेलो सरकार मार्फत प्राप्त गुनासाहरू	सङ्ख्या
१	हालसम्म प्राप्त जम्मा गुनासो संख्या	४०५
२	गुनासो फछ्यौट भएको संख्या	२९५

३	गुनासो फछ्यौट प्रतिशत	७२.८३
४	समाधान भएको	७६
५	अनुसन्धानको क्रममा रहेका	३४
(ख) अख्तियारबाट प्राप्त उजुरी फछ्यौट सम्बन्धी विवरण		
१	प्राप्त उजुरी संख्या	१२८
२	राय सहितको प्रतिवेदन अख्तियार दुरुपयोग अनुसन्धान आयोग पठाइएको	३५
३	कारवाहीका लागि पठाइएको	९१
४	कारवाही हुन बाँकी	२

१.१५ आयोजना तथा कार्यक्रमका समस्या तथा समाधानका लागि गरिएका प्रयासहरू

१.१५.१ साझा समस्याहरू

१. तोकिएको समयमा तोकिएका माइलस्टोनहरूको काम सम्पन्न हुन नसक्नु।
२. वित्तीय हस्तान्तरण भएका कार्यक्रमहरूको समयमै प्रगति प्रतिवेदन प्राप्त नहुनु।
३. राष्ट्रपति शैक्षिक सुधार कार्यक्रम अन्तर्गतका कार्यक्रमहरू समयमा नै सम्पन्न हुन नसक्नु।
४. पूँजीगत खर्च लक्ष्य अनुसार नहुनु।
५. भौतिक प्रगति भएका कार्यक्रममा अपेक्षितस्तरमा वित्तीय प्रगति हुन नसक्नु।
६. प्रतिवेदन गर्ने कार्यमा सुधार आए पनि अझै स्वतस्फूर्त रूपमा समयमै प्रतिवेदन हुन नसक्नु।
७. संरचनात्मक तयारी (जग्गा प्राप्ति, समिति गठन, कानूनी आधार निर्माण)सम्बन्धी कार्यहरू समयमा सम्पन्न नहुनु।

१.१५.२ रूपान्तरणकारी आयोजनाका समस्याहरू

१. छुट्टै कार्यक्रम, बजेट वा कार्यन्वयन संयन्त्र नहुनु।
२. विभिन्न निकायबाट सञ्चालन हुनु।
३. सबै स्थानीय तहमा प्राविधिक तथा व्यावसायिक शिक्षाको पहुँच पुऱ्याउन स्रोतको सुनिश्चितता नहुनु।

१.१५.३ समस्या समाधानका लागि गरिएका कार्यहरू/प्रयासहरू

१. उच्च व्यवस्थापन समूह बैठक (SMT Meeting) मा छलफल र समीक्षा गर्ने गरिएको।
२. मन्त्रालय स्तरीय विकास समस्या समाधान समिति (MDAC) को बैठकमा छलफल एवम् समीक्षा गर्ने गरिएको।
३. बजेट तथा कार्यक्रम विनियोजन र प्रगति विवरणसम्बन्धी सफ्टवेयर विकास गरी कार्यन्वयनमा ल्याइएको।

४. समस्या समाधानका लागि समन्वयात्मक कार्य गर्ने गरिएको।
५. निकायहरूलाई प्रभावकारी कार्यान्वयनको लागि निर्देशन एवम् सहजीकरण गरिएको।
६. मन्त्रालयस्तरबाट समाधानमा कठिनाई हुने विषयलाई राष्ट्रिय विकास समस्या समाधान समिति (NDAC) को बैठकमा पेस गर्ने गरिएको।
७. बैठकका निर्णयहरूलाई जानकारी तथा आवश्यक कार्यान्वयनका लागि सम्बद्ध तथा मातहतका निकायहरूमा पठाइएको।
८. निरन्तर प्रतिवेदन गर्ने, फलोअप गर्ने तथा पृष्ठपोषण लिने दिने कार्य गरिएको।